

O ANIVERSARE DE BUN AUGUR

În cronică obștei evreiești din România ziua de 20 iunie este o dată cu adinți semnificații. În această zi, în anul 1948, și-a început sacerdoțiul Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen. O zi de bun augur, în care colectivitatea evreiască din România — una dintre cele mai vechi și mai însemnate din Europa — și-a aflat conducătorul spiritual de care avea nevoie. Un conducător înțelept, neobosit, dăruit cu trup și suflet înaltei sale misiuni, cu un ascuțit simț al istoriei. În împrejurările deloc simple de atunci, după anii dictaturii fasciste și ai războiului, care au pricinuit atâtea suferințe și distrugerii comunităților noastre, păstorul nostru spiritual a conceput programul amplu de reorganizare a vieții religioase și comunitare, de refacere a așezămintelor și instituțiilor de cult, cultură iudaică și asistență. Sub impulsul său inspirat, e-noriașii și obștile noastre au purces la transpunerea în viață a acestui program.

Ceea ce scepticilor și celor lipsiți de viziune li se părea aproape cu neputință, a devenit realitate cunoscută și recunoscută de toți. În condițiile social-politice de deplină libertate religioasă din România socialistă, obștea evreiască continuă să existe și să-și desfășoare nestingherită activitatea în spiritul celei mai autentice credințe și a tradiției iudaice. Cu deplină răspundere se poate afirma că în România nimeni și nimic nu împiedică viața de cult și comunitară, că nu există evreu care să nu aibă la dispoziție toate înlesnirile spre a rămâne mai departe evreu, atașat de credință, instituțiile și valorile străvechi. Totodată, a devenit de mult un adevăr cunoscut și recunoscut că nu există nici o contradicție între a fi un bun evreu, atașat de credință și tradiția proprie și totodată cetățean devotat și loial al României socialiste, regimului care asigură drepturi, libertăți și șanse egale tuturor cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitate sau credință religioasă. În acest s-n, experiența obștei evreiești din România depășește în importanță cadrul ei, căpătând o semnificație general-evreiască. Ea oferă un răspuns pozitiv la întrebarea istorică dacă existența unei comunități evreiești, în accepția deplină și plină a noțiunii, este posibilă în condițiile societății noi, socialiste. La această întrebare, răspunsul nostru este hotărât afirmativ.

Din inițiativa Eminenței Sale și cu înțelegerea profund umanistă a conducerii de Stat se desfășoară de 10 ani programul Federației, sprijinit de „Joint”, de asistență a coreligionarilor bătrâni, bolnavi, fără familie. Asistența este acordată în formele cele mai potrivite nevoilor fiecăruia, cu respectarea riguroasă a demnității umane, astfel că nu există evreu în România care să nu aibă ce minca, să nu aibă ce îmbrăca sau să fie lipsit de asistență medicală, medicamente etc.

Toate acestea sînt organice și indisolubil legate de sacerdoțiul păstorului nostru spiritual. Activitatea d-sale sfîntă, începută în urmă cu 29 de ani și în mod

deosebit cea din ultimul deceniu și jumătate, de cînd e președintele Federației Comunităților Evreiești (M) din România au transformat viziunea în realitate. Din perspectiva ei întrevădem viața și împlinirile viitoare. Toate legate în mod firesc și indisolubil de personalitatea proeminentă a conducătorului nostru spiritual.

Iată temeiurile pentru care în fiecare an ziua de 20 iunie reprezintă în viața noastră comunitară un popas sărbătoresc, o zi remarcabilă nu numai prin retrospectivă ce o prilejuiește, ci, mai ales, prin înfăptuirile ce le prefigurează.

„O zi dragă sufletelor noastre și pentru că ne oferă prilejul de a exprima simțămîntele de venerație, dragoste și respect adînc ce le nutrim pentru păstorul spiritual al obștei, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, căruia li dorim sănătate și viață lungă, alături de distinsa d-sale tovarășă de viață și muncă.

Cu prilejul aniversării, Eminența Sa a primit un mare număr de mesaje și telegrame din țară și de peste hotare. Au adresat mesaje: Prea Fericitul Justin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române; I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Banatului și al Timișoarei; ierarhi și alți șefi de culte. Au adresat, de asemenea, telegrame de felicitare: conducerea F.C.E.(M), Comunitatea evreilor (M) din București, Comunitățile din țară, organizații și personalități evreiești din străinătate.

Sursele limbii idiș

Istoria limbii idiș s-a îmbogățit cu recent apărută lucrare de vaste proporții a lui Max Weinreich, editată de YWO — New York. Autorul ei a decedat în anul 1969, puțin timp după terminarea operei sale, pe care n-a apucat s-o vadă publicată.

După cum remarcă revistele de specialitate, Max Weinreich și-a început cercetările asupra limbii idiș cu teza sa de doctorat, susținută la Universitatea din Marburg în 1923. Prima sa carte „Štapeln” (Trepte) constituie primul pas către monumentală sa operă. Scrierea îmbrățișează istoria limbii de la începuturile sale modeste pînă la cel mai înalt nivel literar. Autorul demonstrează că metoda talmudică a avut un rol predominant în dezvoltarea limbii idiș. Studiul rabinic a contribuit la introducerea în limbă a unor concepte și expresii din literatura biblică și talmudică. Elementul cultural iudaic a constituit principala fundament al limbii, cu toate că aceasta și-a îmbogățit neconținut vocabularul cu cuvinte din limbile germană, franceză sau slavă. Istoria lui Max Weinreich este, în acest sens, o istorie a iudaismului askenazit, urmărind în special evoluția sa culturală.

Opera fundamentală a vieții sale „Istoria limbii idiș” cuprinde în cele 4 volume — însumind circa 1600 de pagini — un material de o bogăție și de o nouitate cu totul remarcabile. Ea reprezintă

LA ÎNTRONIZAREA PREA FERICITULUI JUSTIN, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

În ziua de 19 iunie 1977, în prezența unor înalți reprezentanți ai conducerii de Stat, a unor personalități ai vieții religioase din țară și din străinătate, s-a desfășurat la București ceremonia întronizării Prea Fericitului Justin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. La ceremonie a luat parte Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, care a rostit următoarea alocuțiune la masa oficială.

Prea Fericirea Voastră, Fie-mi îngăduit ca la această impresionantă revărsare de omagii către Prea Fericirea Voastră, venită de la Bisericele din întreaga lume, la simfonia dragostei și respectului de care vă bucurați în mod unanim, să încerc să adaug puținele mele cuvinte. Aceasta, spre a da înfățișare sentimentelor de aleasă prețuire și caldă urări de bine pe care vi le prezintă Federația Comunităților Evreiești, clerul și credincioșii cultului mozaic din această țară, în această zi solemnă a întronizării Voastre ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Vreau să încerc ca în cadrul minimului de timp ce se cuvine pentru un toast să

sinetizez momentul ce-l trăim, făcînd o constatare și adresîndu-vă o urare.

O constatare. Privesc în jurul meu la această masă și zăresc un caleidoscop unic în felul său. Reprezentanți a numeroase culte creștine și necreștine, personalități proeminente ale Statului nostru, cu o concepție materialistă a vieții, stăm cu toții laolaltă, găsîm limbaj comun, exprimăm gânduri și idealuri ce ne unesc. Respectăm fiecare opiniile celui-lalt, găsîm ceea ce ne unește și evităm ceea ce ne desparte, împlinim ecumenismul, care înseamnă dreptul fiecăruia la viață, la gândire proprie. Coexistența pașnică pune capăt unor metode după care numai cei mari, cei mulți, cei puternici au prioritate iar cei mici, cei puțini, cei slabi trebuie să lupte pentru cele mai elementare drepturi.

La această masă festivă ne cinstește cu prezența lor întîistătorii și exponenți ai mai tuturor Bisericilor lumii și ei nu se mai miră că în România socialistă este posibilă o astfel de reunire, care cu greu se poate concepe în altă parte a lumii.

Spre a face posibilă această atmosferă de frățietate, de toleranță, de înțelegere reciprocă, Prea Fericirea Voastră a lăsat cu osîrdie decenii de-a rîndul.

Spre a face ca lumea să înțeleagă schimbarea fundamentală ce s-a produs în România, în ultimele trei decenii, Prea Fericirea Voastră, prin strălucite intervenții în fața a numeroase foruri internaționale ecumenice, ați adus o importantă contribuție.

Iată pentru ce vi se cuvine omagiul nostru, recunoștința noastră, venerația noastră

Sînteți *The right man in the right place*, „Omul potrivit la locul potrivit”. Însă pentru că în limba engleză termenul de *right* nu înseamnă numai potrivit, ci se mai traduce și prin noțiunea de „dreapta”, îmi voi permite a spune că sînteți „the right man in the left place”, „omul potrivit în locul potrivit de stînga”.

Într-adevăr, umanismul înalt, lumina conceptiei ecumenice, toate minunatele realizări ale Prea Fericirii Voastre, ale noastre, ale tuturor n-ar fi fost posibile dacă nu v-ați fi găsit, dacă nu ne-am fi găsit, cu toții aceștia aici, în România de stînga, în România socialistă, care a pus capăt în mod definitiv tuturor discriminărilor rasiale, naționale sau religioase, din trecut în care „dreapta” și nu „stînga” cîrmuia această țară.

O urare. Unde să-mi caut izvor de inspirație pentru a da glas urărilor noastre, dacă nu în „best sellerul eternității”, în Cartea Cărilor, comună nouă tuturor și la care, iertată să-mi fie lipsa de modestie, înfățișez pe cei care i-au fost cei dintîi purtători în lume, cărora pe drept cuvînt li se cuvine numele de *Am Hasefer*, Popor al cărții?

Deschizînd Biblia la capitolul cunoscutului vis al celui de-al treilea dintre patriarhi, Iacov, părintele nostru, găsîm acea scară minunată care unește cerul cu pămîntul.

Ați urcat astăzi, Prea Fericirea Voastră, pe cea mai înaltă treaptă a scării ierarhiei bisericești. Să vă binecuvînteze Atotputernicul și să vă dăruiască, în continuare, puteri sporite și nesceseate izvoare de energie, spre a uni cerul credinței în Dumnezeu nostru, al tuturor, cu pămîntul realităților noastre din această țară.

Această realitate se exprimă în numele pe care sînteți cel dintîi dintre întîistătorii Bisericii Ortodoxe Române a-l purta. Sînteți cel dintîi Justin, iar cuvîntul acesta exprimă sfînta, nobila noțiune de *Dreptate*, temelie a orînduirii celei noi pe pămîntul României.

Să trăiți într-un mulți ani!

În pagina V-a:

Personalitatea
Prea Fericitului Justin,
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române.

Artiști români în Israel

Artiști români în Israel. Pînă aici nimic neobișnuit. În ultimii ani, Israelul a fost vizitat de numeroase formații artistice românești (folclor, estradă, soliști, etc.).

Iată că, de această dată, o fericită alegere de distribuție a regizorului Horia Popescu, artist emerit, adună pentru partitura „Gaițele” de Al. Kirișescu cîțiva din cei mai îndrăgiți actori ai scenei și ecranului românesc. Simpla înșiruire a numelor acestora este cît se poate de grăitoare: Tamara Bucușanu, Văly Voiculescu-Pepino, Silvia Popovici, Văstila Tastaman, Ileana Stana Ionescu, Raluca Zamfirescu, Ștefan Mihăilescu Brăila, Florin Piersic, Marin Moraru.

La una din repetiții, maestrul Horia Popescu spunea: „Emoțiile

mele cresc pe măsură ce turneul se apropie. Știu că publicul israelian vorbitor de limbă română așteaptă de la noi un moment de teatru autentic. Distribuția prestigioasă pe care am reușit s-o adun de la Teatrul Național, Municipal, Comedie și Giulești este o garanție a succesului. Exigența rămîne totuși una din obligațiile mele”.

Cu aceeași ocazie, Florin Piersic a declarat: „Este pentru a treia oară cînd voi întîlni publicul israelian. Cunoscut acest public, publicul mă cunoaște și nu vreau să-l dezamăgesc”.

Turneul care se va desfășura între 8—28 iulie, va însemna reprezentarea a 15 spectacole în diferite orașe din Israel.

CAROL MARCOVICI

IN PRAG... (Talmud Tora din Iași)

Varia

CIND MAURIAC A PLINS

„Un evreu astăzi” — așa se intitulează noua carte a lui Elie Wiesel, apărută în editura Seuil din Paris. Este, o culegere de articole, amintiri, convorbiri, fragmente de nuvele. Cartea cuprinde și o cantată către, la timpul său, Darius Milhaud i-a compus muzica. Printre multele amintiri emoționante se află în acest volum și descrierea înfățișării autorului cu cunoscutul scriitor catolic François Mauriac. Acesta, aflat spre sfârșitul unei cariere prestigioase, l-a primit cu oarecare scepticism pe tânărul debutant. Simțind rezerva maestrului, Wiesel i-a amintit că nu departe de locul unde discuta ei, cu numai 10 ani înainte, copii evrei, mii de copii, au suferit chinuri cumplite, chinuri pe care le-a cunoscut și îndurat el însuși dar despre care îi este imposibil să vorbească. „Mă puteți înf. lege, maestre? Noi nu putem vorbi” — a spus Wiesel și a dat să plece. Dar Mauriac l-a reținut.

„...Și deodată — continuă Wiesel — omul pe care, într-un fel, l-am ofensat a început să plângă. Stătea nemiscat, cu miinile încrucișate pe genunchi, cu un suris amar întipărit în colțul buzelor, fără a spune un cuvânt, fără a înceta să mă privească drept în ochi. Maestrul plângea...”

Mauriac a fost cel care l-a determinat pe Wiesel să vorbească și, mai ales, să scrie despre experiența sa concentraționară, să scrie despre ceea ce de fapt nu se poate descrie.

MEMORIA VERII

In amintirea victimelor pogromului fascist de la Iași din iunie 1941.

Pe toți i-am putea uita
dacă aerul înmiresmat al verii
n-ar fremăta de glasurile lor răscolite de spaimă,
dacă zidurile înnegrite ale caselor
n-ar păstra umbrele lor hăituite
și pietrele drumului — pași lor precipitați și șovăitori,
dacă frunzele copacilor lucind de rouă
n-ar răsfinge privirile lor blinde și întrebătoare,
dacă cerul înalt al nopților de iunie
nu s-ar bolți de strigăte sacre și fără nădejde.

În rotirea fără sfârșit a anotimpurilor,
fiecare vară
va avea câteva zile și câteva nopți,
monstruos de frumoase și de nepăsătoare,
când vom alerga bezmetici pe străzi,
înnebuniți de respirația de gheață a vinătorilor de oameni,
când vom blestema soarele și căldura delirantă a amiezii,
parfumul sufocant și buimac al florilor,
când închipuirea incendiată de sete
ne va tortura cu nălucirea apelor de munte.

În fiecare vară, în aceeași zi,
plînsul îndurerat al copiilor
ne va sfredeli creierul
și ne va coplesi sufletul de vinovăția lumii...
În fiecare vară, în aceeași noapte,
sub lumina halucinantă a lunii,
singele lor va mai înfiora firele de iarbă,
iar bătrînul acela va reveni la marginea pădurii
să caute trupul fiului său
și glasul lui va răsună, liniștit și grav,
îngînînd un cîntec străvechi de îngropăciune...
„Țărînă, nu le acoperi singele...”

ADEVĂRATUL LEIBA ZIBAL

Două unghiuri de vederi sînt posibile asupra tipologiei evreului în opera lui Caragiale: temporal (cronică a condiției sale sociale, într-o anumită epocă) și atemporal (în ritualurile, în reacțiile sale intelectuale și psihice).

A considera „O făclie de Paști” drept nuvelă „psihologică”, în care evoluția de la spaimă la acțiunea personajului central Leiba Zibal e urmărită cu „atenție de clinician” (Șerban Cioculescu) sau o analiză „fiziologică și etnologică” (G. Călinescu) e în ambele cazuri o viziune deficitară. Desigur, e frapant să constatăm ceea ce este evident pentru oricine, motorul care pune în mișcare întreaga țevărie a povestirii, acel „quod erat demonstrandum”: teoriile fizionomice ale lui Lombroso, care apar și-n text (vezi discuția celor doi călători) sau teoria așa-zisă a „motorilor animați”, dezvoltată de Caragiale, într-un articol dedicat lui Iancu Brezeanu, cu privire la „gloaba spetită și stinsă de puteri” care însă, în fața unei primejdii supreme își adună toată energia disponibilă, face minuni de vitejie și învinge pericolul. Dar înaintind în zonele mai adânci, necercetate, ale nuvelei, descoperim nu o ilustrație în concret la expunerea mai mult sau mai puțin savantă a unor idei la modă, ci o lume. Lumea evreiască de la sfârșitul secolului XIX, o lume neștiută, care răzbate pînă la noi doar prin fragmentele de cîntec popular, marcate de adîncă tristețe a unei existențe omeniești chinuite și precare. Căci cine este în definitiv Leiba Zibal, hangul din Podeni? „Este lungă și nu prea veselă istoria vieții lui (...). Precupeț, vînzător de mărunțișuri, samsar, cîteodată și mai rău poate, telal de straie vechi, apoi croitor și ștergător de pete într-o ulicioară tristă din Iași — toate le încercase, după accidentul care-l făcuse să-și piardă locul de băiat într-o mare dugheană de vinături”.

O „istorie” care începe într-o înșurire monotona de cuvinte, în cel mai bun caz „pitorescă”, pentru ochii unui estel. Dar aici este cheia întregii drame ulterioare. Ca să trăiască, Leiba Zibal este silit să facă permanent un artificiu de gîndire, este un saltimbanc care se pregătește mereu pentru saltul mortal de a învinge amenințarea încă a unei zile. El are conștiința unui oprimat și a unui paria, într-un cuvînt, conștiința nimiceniei sale în fața hazardului care-l poartă ca o coajă de nucă pe valuri. Știe că e singur, expus tuturor vicisitudinilor posibile și

că numai singur trebuie să se ajute. Aceasta este explicația reală a temerilor sale în fața amenințării fostei sale slugi, Gheorghe, care-i promise că va „veni” în noapte de înviere. În momentul în care temerile devin certitudini este firească reacția declanșată pe plan psihic a atacului; metamorfozarea groazei, manifestată prin paralizarea voinței în siguranța de sine a omului care se apără într-o situație extremă, tradusă prin concentrarea maximă a nervilor.

Dincolo de îngroșarea liniilor spectaculosului, în ultimă instanță mai mult romantic (mina arsă cu „făclia de Paști”, hohotul demențial de ris stîns brusc) decât „Zolist”, se străvede demnitatea lui Leiba, caracterul civilizat al încercărilor sale de a se apăra. După plecarea lui Gheorghe, Leiba se adresează justiției, cerînd să fie pîzit. Subprefectul, însă, ride de „frica” lui și-l batjocorește. La stăruințele sale, încercînd să-l facă a înțelege „gravitatea lucrului” (hanul izolat, departe de sat și de șosea) subprefectul îl povățuiește: „să fie cuminte: nici să nu mai pomenească de așa ceva, ca să nu deștepte în adevăr, într-un sat unde oamenii sînt rîi și săraci, poftă de călcare”.

Suferințele îndurate îi conferă lui Leiba Zibal un surplus de umanitate, de sensibilitate față de durerile semenilor săi. El îl angajează pe Gheorghe fiindcă e „obosit de drum”, „ieșit din spital” și „caută de lucru”. Fiindcă nu poate trece indiferent pe lîngă un om flămînd aflat în convalescență, „Recunoștința” se manifestă însă prin furt și accese de bestialitate (Gheorghe o amenință pe Sura, soția lui, gravidă, c-o va lovi în pîntec, asmute un cîine asupra lui Strul cel mic). La puțin timp după întrevăderea lui Leiba cu subprefectul, Gheorghe e căutat de „un pomojnic și doi călărași” bănuți fiind „pentru o pricină”. Așadar, nu confruntarea celor două stări patologice (violenta și frică) e dominantă aici, nu portretul robot — am zice azi — al criminalului înăscut și „frica atavică” susțin osatura povestirii, ci faptul real brut, reportericesc aproape. Leiba Zibal nu e un „caz” anormal de „teror” cronic de origine traumaturgică, suferind pe deasupra de paludism care dă elementul delirant”. El este un „caz” în sensul opus, al faptului divers. Înșiși faptul că-n discuția celor doi călători este relatată o „călcare cu omor” la un han apropiat o argumentează.

Leon Volovici

COOPERARE ECONOMICA

La București s-a semnat un protocol privind realizarea unei acțiuni de cooperare pe termen lung pentru livrarea către România de cărbune cocsificabil ce urmează să fie produs de industria minieră americană. Acordul a fost încheiat cu corporația „Occidental Petroleum”, condusă de dr. Armand Hammer.

Tot la București s-a semnat un protocol de cooperare pe termen lung între „British Aerospace Corporation” și Industria Aeronautică Română, privind fabricarea în România a avionului BAC 1—11.

SERVICII PENTRU ZONELE TURISTICE

În cadrul pregătirilor pentru sezonul estival 1977, Ministerul turismului și UCECOM au stabilit un program de extindere a magazinelor de artizanat, cadouri și amintiri turistice, urmînd să se comercializeze aproape 8 000 de noutăți sortimentale. În stațiunile de pe litoral au fost organizate magazine reprezentative care vor oferi obiecte de artă populară artizanat specifice diferitelor zone etnografice. Noi unități de acest tip se vor deschide și în alte zone de interes turistic din județele Arges, Brașov, Mureș, Prahova etc. Totodată, turiștii vor avea posibilitatea să cumpere direct la locul de producție produse de artă populară și artizanat cum sînt ceramica de Horez și Marginea, covoarele de Cîsnădie, iile de Breaza, metalul cizelat de la Brașov, stoffele de Covasna etc.

RENOVAREA OPERELOR DE ARTĂ

În cadrul Muzeului de artă al Republicii Socialiste România funcționează un laborator unde sînt restaurate în bune condiții, după severe criterii științifice, obiectele pe care vremea și-a pus necrutătoare amprenta, stîrbindu-le din valoarea lor originală. Unele dintre acestea sînt „victime” ale recentului seism și provin din colecțiile Muzeului bucureștean de artă sau din muzee din țară. În atelierul de sculptură este în restaurare macheta în ipsos a unui din pilonii Porții sârutului, realizată de Brăncuși, piesă importantă deoarece constituie macheta inițială pe care marele sculptor a dezvoltat-o ulterior.

MINICALCULATORUL ROMÂNESC

Colectivul Institutului de cercetări pentru tehnica de calcul este autorul unui minicalculator, microprogramat, conceput în mai multe variante. Noul aparat se distinge printr-o funcționalitate multiplă și poate fi folosit pentru calcule în producție, de gestiune sau teleprelucrare precum și pentru introducerea și prelucrarea primară a datelor.

Tehnologia de realizare a minicalculatorului „I-100” cu circuite integrate îl plasează printre calculatoarele din generația 3,5.

E. SUHOR

Pelerinaj la Eisenstadt

meridiane

Belmonte, Lisabona, Oporto...

După cum s-a anunțat, în primăvara viitoare se va deschide la Eisenstadt, aproape 50 km distanță de Viena, muzeul evreilor din Austria. Amplasarea instituției este determinată de faptul că în acest oraș se afla în trecut unul din cele mai cunoscute ghetouri. Clădirile și-au păstrat aspectul; s-a procedat și la unele restaurări și renovări astfel că, în fapt, întreg cartierul va deveni un obiectiv muzeal. Instituția propriu zisă va fi instalată în cel mai bine întreținut imobil, având la etajul 1 și o mică sinagogă.

Inițiativa aparține unui comitet constituit în 1972 de cîteva personalități proeminente ale vieții culturale vieneze. Obiectivul lor este să aducă la Eisenstadt mărturiile privind viața evreilor nu numai în ghetoul respectiv, ci și în ceea ce a fost odată imperiul austro-ungar. Ideea a fost acceptată de oficialitățile muzeale din Austria. Inițiatorii au întreținut însă interesul prin organizarea unor manifestări pregătitoare. Astfel, s-au organizat mai multe expoziții, cea mai remarcabilă fiind consacrată celei de-a 150-a aniversări a templului central din Viena; au avut loc seminarii anuale privind istoria comunităților din Austria. Ultimul s-a desfășurat în luna mai la Kittsee, unde a existat altădată o comunitate bine cunoscută.

Tot la Eisenstadt funcționează de mai multă vreme un muzeu regional. Și acesta este într-un fel legat de istoria comunității evreiești. Mai întâi el este situat tot în perimetrul fostului ghetou. Apoi o seamă de exponate sînt legate de exercitarea cultului și au aparținut comunității locale, obiecte care odată cu instalarea muzeului evreiesc vor fi transferate acolo. Și — în sfîrșit — pentru că imobilul în care este adăpostit se numește și în prezent „Casa Wolff” și a aparținut uneia din cele mai cunoscute familii evreiești. Ultimul membru al familiei, Sandor Wolff, decedat în 1946, pasionat de arheologie, a cheltuit întreaga sa avere în cercetări și în colecția sa arheologică. O parte a acestei colecții a intrat în fondul muzeului regional.

Ghetoul de la Eisenstadt n-a avut niciodată caracterul sumbru pe care îl evocă această noțiune. Era mai degrabă un cartier al evreilor, cunoscut ca atare încă de pe la mijlocul secolului XVII. Locuitorii săi nu trăiau însă izolat de viața economică și culturală a orașului. Aici și-au găsit refugiu evrei portughezi alungați de inchiziție. Se spune că aceștia au fost întemeietorii localității Neufeld. Viața pașnică a durat pînă în 1938, cînd ocupația nazistă s-a instaurat și aici. Cele 400 de familii evreiești din Eisenstadt au dispărut; cîteva se mutaseră înainte pentru a fi mai greu descoperite, altele au fost deportate iar unele au reușit să emigreze. Sinagoga a fost prădată și incendiată. Pe locul fostului lăcaș de rugăciune se află în prezent un mare magazin. Dar pe unul din zidurile sale o placă comemorativă amintește: „În acest loc a fost odată templul comunității din Eisenstadt; nebulna rasială și sovinișmul naționalist i-au dat foc la 11 noiembrie 1938...”

După război, doar trei familii evreiești s-au reîntors la Eisenstadt. Pentru cei mai mulți din vechii locuitori ai ghetoului pacea a venit prea tîrziu. Totuși, din cînd în cînd, mai apare în cartier cîte ceva despre care se află că este atras de nostalgia locurilor natale sau a venit în pelerinaj la mormintele strămoșilor. Sînt foști locuitori sau descendenți ai acestora, care și-au refăcut undeva un cămin. Muzeul ce se va deschide în primăvara viitoare va prileji și pentru aceștia un pelerinaj în istoria unei vechi și încercate comunități.

CATEDRĂ

La Universitatea ebraică din Ierusalim a luat ființă o catedră ca obiect de studiu istoria comunităților din Europa centrală. Inițiatorii socotesc că viața spirituală a acestor comunități a adus o contribuție substanțială la îmbogățirea culturii iudaice, contribuție care trebuie să fie cunoscută și popularizată.

Era în 1917. Inginerul Samuel Schwartz conducea niște prospecțiuni miniere într-o regiune nordică a Portugaliei, în apropiere de granița cu Spania. Lîngă orașul Belmonte a descoperit un grup de locuitori ale căror practici religioase aminteau de cele evreiești. Ori, după cîte se știa, în regiune nu mai existau evrei din perioada inchiziției. Interesindu-se mai îndeaproape a ajuns la concluzia că se află în fața unor urmași ai maranilor — evrei convertiți cu de-a sila dar care în taină au continuat a fi atașați de tradiția strămoșilor lor. Inchiziția a fost abolită oficial abia în 1821, așa că și ascendenții grupului respectiv au început a practica fătîș religia lor, probabil, tot din acea vreme. Cîteva ani mai tîrziu inginerul Schwartz, pasionat de istorie și arheologie, a publicat în revista *Arqueologia e historia* din Lisabona un studiu în legătură cu descoperirea de la Belmonte. Acest studiu a adus în prim plan o figură pitorească a maranilor: Arturo Carlos de Barros Basto.

Născut la Amiranțe, lîngă Oporto, Basto — devenit ofițer — a luat parte la mișcarea republicană, conducînd trupele care au ridicat steagul republicii pe edificiul primăriei din Oporto. Se spune că încă de cînd era copil a aflat de la bunicii săi despre originea sa și despre existența unor grupuri de marani care continuau să respecte tradițiile strămoșilor lor. După primul război mondial, Barros Basto a început să studieze ebraica, s-a declarat evreu și a anunțat că intenționează să întreprindă o acțiune de regroupare a maranilor care au rămas atașați tradițiilor iudaice. El a redactat o publicație în limba portugheză, cu titlu ebraic — *Halapid* (Torta) — a construit la Oporto o sinagogă, a editat cîteva lucrări de popularizare a tradițiilor evreiești, a scris o „Istorie a evreilor din Oporto”. Deși a stîrnit interes și peste hotare, mai ales în congregațiile ce-l zic portugheze din Olanda și Marea Britanie, activitatea entuziastă a lui Barros Basto n-a durat prea mult; torța s-a stins. Urmășii maranilor au continuat să-și ducă viața izolată, anonimă, în diferite regiuni ale țării. O viață care nici pe departe nu aduce aminte de strălucirea vechii obști din Portugalia.

...Comunități evreiești existau la Lisabona, Santarém, Oporto, Beja, încă înainte ca Portugalia să devină stat independent. Tradiția sefardă susține că după distrugerea celui de al doilea Templu, evreii răspîndiți în întregul imperiu roman au ajuns și pe teritoriul actualei Portugalii. Istoricul britanic James Finn merge mai departe. El a descifrat vechi inscripții ebraice descoperite în apropiere de Santarém, susținînd că ele ar data de prin secolul IX î.e.n. și ar menționa, una numele regelui Iudei Amaziah, alta pe cel al trezorierului regelui Șlomo, Adoniram. Și inginerul Schwartz, amintit la început, a studiat epigrafe și inscripții ebraice, a publicat o lucrare intitulată *Inscripções hebraicas em Portugal*. Tot el a fost inițiatorul înființării muzeului lusitano-ebraic de la Tomar, conținînd piese arheologice datînd încă înainte de perioada constituirii statului portughez.

Așadar, spre mijlocul secolului XII, cînd Portugalia s-a desprins de imperiul spaniol devenind regat independent a găsit pe teritoriul ei comunități constituite, cu sinagogi și alte așezăminte de cultură. Poziția ocupată de membrii comunității în cadrul societății de pe acea vreme este oglindită în faptul că primul rege l-a numit drept trezorier pe Iahia ibn Ialș și a încurajat participarea evreilor la viața economică a țării. Științele medicale și matematica erau, de asemenea, cultivate de membri ai obștei. În cartea sa „Istoria evreilor din Portugalia”, dr. M. Kayserling prezintă portretele a numeroase personalități evreiești care s-au ilustrat în viața publică și culturală în primele secole de existență a Portugaliei. Sînt citați, printre alții, marele rabin Don Juda, fost ministru de finanțe al regelui Diniz (secolul XIII), rabini Ghedalia ibn Juda, Davin ibn Iahia-Negro, medicii Moses Navaro și Ghedalia ibn Iahia, matematicianul și astrologul Abraham Zacuto, ale cărui lucrări au fost studiate de Cristofor Columb și Vasco de Gama, pe care i-a cunoscut personal.

Cu toate acestea, nici chiar în acele perioade viața obștii nu s-a desfășurat lin. În 1350, de exemplu, evreii au fost făcuți vinovați de izbucnirea unei epidemii de ciumă și mulți au căzut victime pogromurilor. Totuși, în primii ani ai in-

chiziției spaniole, evreii din Portugalia au putut să-i ajute pe frații lor năpăstuiți. Monarhul portughez a acordat azil la 120 000 de evrei fugiți din țara vecină. Cîrînd s-a văzut însă că a fost doar o cursă. Refugiații au fost spoliați de tul lusan evrei nu aveau de ales decît spaniole. A urmat introducerea inchiziției și în Portugalia. Aici nu exista nici măcar alternativa ce fusese oferită în Spania: botezul sau emigrarea. În regatul lusian evreii nu aveau de ales decît între rug sau botez. Astfel, la începutul secolului XVI vechea comunitate din Portugalia a încetat să existe. În istorie s-a deschis un nou capitol: cel al maranilor. Cu sau fără temei, „noi creștini” — cum erau denumiți cei convertiți — au început să fie invinuiți că ar continua să practice în secret religia mozaică. Persecuțiile s-au întins pe o perioadă îndelungată. Mulți din cei botezați au emigrat și, reveniți la religia lor, au constituit comunități la Amsterdam, în imperiul otoman, peste Oceanul Atlantic, comunități care s-au dezvoltat și au perpetuat bogata tradiție a evreilor din Peninsula Iberică.

„Într-un colț al vechiului cimitir britanic din Lisabona s-au găsit pietre tombale cu inscripții ebraice din anul 1804. Este prima indicație că în Portugalia a reapărut o comunitate evreiască ce se afirma ca atare. Oficial însă abia în anul 1892 un decret stipulează că se acordă evreilor „dreptul de a exercita servicii religioase, de a menține un cimitir pentru înmormentarea evreilor rezidenți sau în tranzit, de a înființa oficii de asistență a celor nevoiași, de a ține registru de evidență nașterilor, căsătoriilor, deceselor”. La proclamarea republicii, în 1910, s-a dat încuviințarea publică statutelor comunității, ceea ce înseamnă că ele capătă autorizația oficială.

Obștea din Portugalia numără în prezent aproximativ 1000 de membri. La Lisabona funcționează două sinagogi, la Oporto una și două lăcașe mai mici de rugăciune la Faro. Toate construite cu ajutorul congregațiilor portugheze din Londra și Amsterdam. O mică și frumoasă sinagogă se află și la Porto Delgada, în Azore.

S. GAL

Fermierii din Saskatchewan

Vast teritoriu din vestul Canadei, situat cam la aceeași latitudine cu Anglia, însă cu un climat mai rece, fără munți, cu multe, foarte multe lacuri, preerii și păduri, așa se prezintă Saskatchewan. Deși are o întindere de peste 200 000 kmp, provincia nu avea, în urmă cu un secol, nici 20 000 de locuitori. Pe aceste meleaguri s-a stabilit, în 1877, croitorul Max Goldstein, proaspăt sosit dintr-un tîrg din răsăritul Europei. Era primul evreu înregistrat pe aceste meleaguri. Aniversarea a 100 de ani a acestei prezențe a coincis și cu un alt jubileu: împlinirea a 75 de ani de la constituirea, la Lipton, de către 40 de familii evreiești, a unei ferme care avea să fie prima așezare agricolă din regiune.

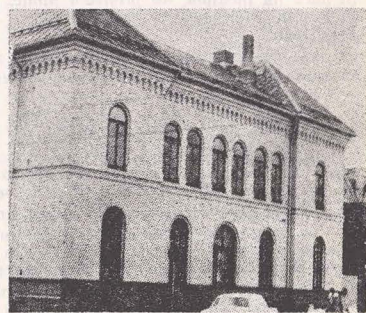
Cei aproape 30 de ani care au despărțit aceste evenimente reprezintă o epocă eroică pentru cei veniți să se stabilească pe aceste meleaguri cu un climat nepriamitor, puțin locuite și atît de diferite de locurile lor de bastină. Sperau să realizeze visul multor generații: reîntoarcerea la ogor, la muncile agricole. Așa au luat ființă așezarea agricolă din apropiere de Moosonin, și cea din apropiere de Wapella, și cea din sud, pe care fondatorii au numit-o Hirsch, în semn de omagiu pentru conducătorul ICA, asociația de sprijinire a așezărilor agricole evreiești. Așezarea Hirsch a rezistat cel mai mult. Acolo se află și în prezent un vechi cimitir, primul cimitir evreiesc din provincie; acolo s-a înființat și prima sinagogă. Fermierii evrei au lucrat pe la 1855, la construirea primei căi ferate din regiune.

Dar așezarea care a marcat succesul fermelor evreiești în vestul Canadei a fost cea de la Lipton. Ea s-a consolidat

și dezvoltat și, după exemplul ei, s-au constituit apoi și altele. Aici a fost organizată prima școală din regiune în care au avut acces și copiii de indieni. Nu departe există așezarea Ednbridge. Denumirea a fost dată de localnici care au adoptat cuvîntul idîș idn combinîndu-l cu bridge (pod) pentru a marca faptul că podul de pe riul Carrot, aflat în apropiere, duce la așezarea evreiască. Dealtfel, și în altă parte a provinciei, lîngă Sonnenfeld, există un sat care poartă numele de Hoffer, amintîndu-l pe Moses Hoffer, tatăl a doi dintre primii agricultori stabiliți acolo.

Nu toate familiile au rezistat încercărilor. Unii au părăsit provincia, alții s-au mutat în orașele care au început să ia ființă și să se dezvolte în preajma primului război mondial și mai ales în perioada dintre cele două războaie. Totuși pe la jumătatea secolului nostru o cincime din locuitorii evrei ai provinciei lucrau în agricultură. De la începutul anilor 40 s-a înregistrat și un oarecare aflox de imigranți evrei din țările europene ocupate de naști, dar puțini s-au oprit la agricultură. Mai ales că ICA și-a îndreptat efortul spre sprijinirea așezărilor agricole din Ontario, în special în peninsula Niagara.

Și în prezent Saskatchewan este puțin locuită. Cu toată întinderea ei, populația nu trece nici acum de 150 000, din care aproape 5 000 evrei. 1 000 din aceștia locuiesc la Regina, capitala provinciei. Aici există un centru comunitar, pe lîngă care funcționează sinagoga Beth Iacov și Talmud Tora. Cei mai mulți din membrii obștii sînt urmași ai fermierilor.

Sinagoga din Trondheim (Suedia).

CENTENAR

Sinagoga Mare din Sidney-Australia își va aniversa anul acesta centenarul. Pentru a marca evenimentul, comunitatea locală a organizat un concurs muzical deschis tuturor compozitorilor. Vor fi premiate cele mai bune lucrări avînd ca temă rugăciunile Adon Olam și Ein Keloheinu. Rabinul Apple, conducătorul spiritual al sinagogii, va prezida festivitățile aniversare, precum și juriul care va conduce concursul.

CARNET

FIECARE EXISTENȚĂ...

— Bună ziua, domnule Solomon! Imi face plăcere să vă văd sănătos, vioi, aproape aceiași de acum vreo 10 ani, când culegeai literă cu literă textele idiș și ebraice ale revistei...

— Vă mulțumesc, deși sint sigur că nu e decît un compliment. Căci 80 de ani, nu sint 70...

— Vă aștept să arătați minunat. Și sinteți nelipsit în fiecare vineri seara de la templu...

— De 60 de ani, de cînd am venit la București, de la Tîrgu Frumos. Căci acolo m-am născut și mi-am trăit copilăria. O copilărie strălucitoare, ca un covor înflorit ce se așternea la picioarele mele...

— Vă exprimați colorat... Mi-e teamă că cititorii vor crede că eu vă pun în gură exprimirile. În fine. Dar prin ce anume vi se pare strălucitoare copilăria dv'?

— Pentru că așa a și fost. Păi știți dumneata că la vîrsta de 11 ani era cit pe ce să plec la Paris? Gîndește-te: la Paris, de la Tîrgu Frumos — și asta în anul 1908!... Cine pe atunci visa măcar la Orașul luminii?!

— E, într-adevăr, ceva deosebit. Și cum s-a întîmplat?

— E o istorie întreagă, pe care am să mă străduiesc s-o povestesc cît mai pe scurt. De mic îmi plăcea să modelez tot felul de chipuri din lut: păsări, animale și așa mai departe. Intr-o iarnă, nu știu ce-mi trece prin minte, că mă apuc să fac un om de zăpadă. Dar nu unul pur și simplu, ca ceilalți prichindei, ci să semene cu Napoleon, adică cu statuetele de gips pe care le știam de la iarmaroc. Nu știu cine a băgat de seamă isprava mea, dar nu peste mult timp pînă în se pomenească cu o sorisore din București prin care domnul prof. I. Astruc, reprezentantul organizației „Jewish Corporation” din București se oferă să mă trimită la studii la Belle Arte din Paris. Senzație în tîrg, toată lumea nu vorbea decît despre asta iar comunitatea, cît era ea de săracă, s-a oferit să-mi plătească biletele de tren pînă la Constanța. De acolo urma să-mi continui călătoria cu vaporul pînă la Marsilia apoi la Paris. Cum spuneam, abia împlinise 11 ani și eram beat de fericire. O fericire de scurtă durată, căci mama, care deși în afară de mine mai avea 5 copii nu se putea împăca cu gîndul despărțirii. „La mai cîtește odată scrisoarea!” ceru ea. În scrisoare se arăta că în echipamentul meu trebuia să se afle, un talih, o pereche de tafilin și un labtidekl... „Ajunge, nu mai citi mai departe!” rosti ea cu hotărîre neclintită. „Sint lămurită: le trebuie talih, că vor să te însoare acolo, iar eu nu te voi mai vedea niciodată!” Și fără șovăire, rupse scrisoarea în bucăți, zvîrlindu-le cît colo... Așa am rămas definitiv doar „cu toate cele patru clase primare absolvite”, cum se lăuda biata de ea, care era neștiutoare de carte.

— Și așa ați rămas la Tg. Frumos...

— Tocmai asta e, că n-am rămas. La puțin timp după această întîmplare am fost dat la un patron de prăvălie tocmai la Brăila. Asta a fost prin 1911 și în minte că simbria pe un an a fost de 100 de lei. Un an mai tîrziu familia noastră s-a mutat la Piatra Neamț și eu am fost dat să muncesc la un circumar din mahalaua lipovenească. Dar nu mi-a plăcut și după cîteva luni m-am angajat ucenic la tipografie...

— Și cînd ați venit la București?

— În anul 1915, cu meseria învățată. Am intrat ca lucrător zefar la tipografia mică de pe strada Decebal, unde-i acum piața Moșilor, apoi la „Sfetea”, la sfîntul Gheorghe. Am luat parte și la greva generală și demonstrația din 13 decembrie 1918. Pe atunci lucram la Brăneșteanu, care avea atelierul în pasajul Imobiliara, chiar vis-a-vis de fostul Teatr Național.

— Și așa au trecut anii, tot cu vîngalacul în mină, zefzînd harnic literale de plumb...

— Pînă la un moment dat, cînd am părăsit atelierul... Veniseră anii de criză, îmi întemeiasem o familie... Soția mea cu care am trăit în deplină înțelegere și dragoste timp de 42 de ani, era din Turnu Severin. Născută Sabetai, sefardă. Fratele ei, Max Sabetai, trăiește și azi la Turnu Severin și e cantorul și deserventul de cult de acolo...

— Și cu ce v-ați ocupat după ce ați părăsit tipografia?

— Cu vînzarea de iluzii de fericire.

— Nu înțeleg. Vă întrebam cu ce v-ați ocupat în anii crizei...

— Cîteva ani am lucrat ca agent de asigurare. La „Asigurarea Românească”. Nu cu salariu, ci remizier. Primeam, adică, altele procentele din ceea ce încasam. Și dacă nu încasam, nu primeam nimic. Asta a fost pînă în 1934, cînd am trecut la loteria „Hermes”, de pe Lipskani 20. Vindeam lozuri. Iluzii de fericire. V-am spus doar.

— Și cît timp ați lucrat în această, să-i zicem branșă?

— Aproape 15 ani. Pînă după sfîrșitul războiului.

— Și cui vindeați lozurile?

— Aș putea să vă răspund ca în Șalom Alehem: oricui era dispus să le cumpere. Adevărul e că-mi făcusem cu timpul clientela mea, alcătuită, mai cu seamă, din mîrunți funcționari ce nutreau speranța reînnoită de fiecare lună a unui cîștig salvator. Mai ales la tragerea clasei a V-a, că așa era pe atunci loteria — pe cinci clase. Cîștigul cel mare se atribuia la ultima tragere.

— Și s-a nimerit vreodată să iasă unui client de-al d-ta?

— Nu odată, ci de două ori. Intr-un rînd, prin februarie 1941, unuia dintre clienții mei i-a ieșit lozul cel mare. Un milion de lei și încă fără impozit, căci ieșise nu la marea, ci la anexă, care era scutită...

— Iți mai amintești cum îi spunea celui client norocos?

— Dar ce-ți închipui dumneata, că așa ceva se uită? Care agent de loterie ar putea uita? Îi spunea Ștefan Rădulescu zis Bosmeagă. Era măcelar în hala Ghica, la corpul 25. Bosmeagă îi era porecla.

— Și te pomenești că chiar d-ta te-ai repezit să-i anunți vestea nemaipomenită...

— Nu numai atât. Tot eu l-am luat la sediul agenției să-și încaseze cîștigul. L-am dus cu taxiul. Dar știți d-ta cum l-am anunțat? Citisem într-o revistă despre un caz petrecut în Franța, cu unul care murise pe loc cînd i s-a adus vestea că i-a ieșit cîștigul cel mare. De aceea pe clientul meu l-am luat cu menajamente. La început i-am spus că cîștigat o sută de mii, apoi trei sute de mii și așa treptat am ajuns la un milion. Asta doar ca măsură de precauție, căci măcelarul era nemaipomenit de voinic și cred că ar fi rezistat oricum. Dar eu n-am vrut să risc. Totdeauna mi-am menajat clienții. De aceea și ei erau galanți cu mine.

— Bravo, domnu' Solomon! Trebuie să-ți mărturisesc că a fost o convorbire cu surprize. Te știam un zefar sîrguitor, culegînd cu răbdare literale de plumb din regal și rînduindu-le exact pe vîngalac. Apoi pensionar tîhnit, cu care mi se încredinșează desori pașii, la ora prînzului, pe strada Mintuleasa...

— Cînd vin de la restaurantul nostru din Popa Soare, unde iau masa de 9 ani...

— ...Imi face plăcere să te zăresc la locul d-tale la templu, în zi de sîrbătoare. Dar iată, am aflat azi chiar de la d-ta lucruri pe care mărturisesc că nu le-aș fi bănuțit.

— Așa e viața. Aproape fiecare existență este o aventură în felul ei, pe care ceilalți nici n-o bănuțesc. Am reținut această idee dintr-un text pe care l-am cules cîndva, cu mulți ani în urmă.

VICTOR RUSU

Requiem pentru domnul Herman

A murit zilele trecute, la București, domnul Herman Șveifeld. Avea 103 ani. De obicei se scrie despre personalități, adică despre oameni care s-au distins prin vreo înfăptuire deosebită. Cred că nu greșesc afirmînd că marea înfăptuire a lui Herman Șveifeld a fost viața sa.

Sint oameni foarte bătrîni și foarte pricepuți în meseria lor, despre care spui cu respect: acesta e decanul de vîrstă al medicilor sau al mecanicilor sau al violoniștilor.

Herman Șveifeld a fost de două ori decan: odată al tinichigilor, pe urmă al evreilor din București.

Nu l-am cunoscut. Dar într-o convorbire din 1974 cu Victor Rusu, prilejuită de centenarul lui domnu'

Herman am înțeles că longevitatea tinichigului nu era numai fizică ci și spirituală: Șveifeld nu s-a mulțumit să supraviețuiască ci a trăit, de la început pînă la sfîrșit.

A lucrat ca tinichigiu de la început (vîrsta de 11 ani înseamnă, cred, un început) și pînă la sfîrșit,

cînd, ca președinte al sinagogii „Credința” se ocupa cu gospodărirea lăcasului. A învins de la început și pînă la sfîrșit tîrînd prin pogromurile copilăriei, apoi prin Oltuzul primului război mondial (trei gloanțe) apoi prin pierderea băiatului cel mare, Matei, înecat, în vremea fascismului, cu „Struma”.

A năzuit de la început, citînd și învățînd, pînă la sfîrșit, cînd, la o sută de ani s-a urcat (într-o oară) în avion: pentru a călători în Israel. A început să zbori la 100 ani este — cred — cel mai frumos sfîrșit posibil.

Criteriile noastre sociale și morale susțin că a fi un om de valoare înseamnă a lăsa ceva în urma ta: o invenție, o clădire, o poezie, un oras, o idee, un leac tîmăduitor. Să recunoaștem că, potrivit acestor criterii, Herman Șveifeld — tinichigiu care-a reparat, cam un veac, acoperișurile sinagogilor — trebuie să fi fost un om de mare valoare, deoarece a lăsat o speranță.

AL MIRODAN

DECESE

În perioada 26 mai — 10 iunie 1977, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumate:

Stroe Hascalovici (68) ani) str. Franklin 9; Lizica Fotino (67) Săhnia 40; Filip Brauner (Brunea Fox) (79) b-dul Schitu Măgureanu 25; Tivia Șnaider (85) Bd. 1 Mai 148; Ștefania Scheinzwitt (78) str. Slănic 6; Arnold Dumitrescu (66) Bd. Constructorilor 19; Mendel Brucăr (76) Olteniței 77; Libertina Goldenberg (89) Corbeni 27; Charlotte Zimring (84) Budilă 8; Walter Erich Berger (59) Herescu Năstural 4; Herman Smatnic (84) Sos. Ștefan cel Mare 118; Iancu Grünberg (81) Parcul Circului de Stat; Rîfca Sima Fürst (78) Av. Protopopescu 7; Bassa Cohn (81) Cămin Negru Vodă; Ionel Grünberg (77) Boteanu 3 A; Mauriciu Friedman (75) Levănția 6; Adolf Segal (71) Westfried 7; Eti Lazarovici (68) Areeni 22; Renée Saljanu (77) Plevnei 18; Heinrich Vasilescu (78) Alea Vergului 2; Maria Leonte (80) Intr. Ioanid 3; Ralli Herșcovici (61) Văcărești 174; Heinrich Catz (71) Pictor Luchian 12; Maria Rosman (62) Solea 2; dr. Robert Kahan Roxan (71) Toamnei 31; Nastia Moscovici (68) Cămin Negru Vodă; Roza Israil (79) Pictor Sahi 20.

ÎN COMUNITĂȚILE DIN ȚARĂ
(mai 1977)

Arad: Schnitzer Amalia (81 ani); Sohn Elena (92); Marton Carolina (72); Dr. Schellenberg Maria (74); Markus Adolf (75); Kormos Elisabeta (77); Bacskai Emeric (65); Sohn Ladislav (67). Bîrlad: Heinrich Ilie (87); Kaufman Ester-Hala (75). Buhuși: Perlman Beta (65). Cîmpulung Moldovenesc: Mihaly Israel (92). Craiova: Mandelbaum Gherman (68); Farm. Nadler Naum (78); Salzberger Alexandru (84). Galați: Milberg Debora (79); Chirstine Iosif (72); Gold Sosi Golda (82). Iași: Feldman Toni (51); Ilie Iancu (80); Margon Haia (80); Bulungiu Seiva (80); Dosen Ana (90); Bar Hună Rîfca (83); Plesner Frideric (72); Albrecht Haim (68); Bercovici Rașela (83). Piatra Neamț: Iosub Moisi (85). Pitești: Nürenberg Pascu. Rădăuți: Stein Meier (82). Timișoara: Taussig Rozalia (84); Eibenschütz Ecaterina (53) Schwartz Irina (63); Fleischer Maurițiu (86); Lebovici Etelca (84); Bleier Irma (71); Mannheim Viliam (66); Holzer Irma (87); Deutsch Sigismund (70); Geiduschek Livia (67); Martin Carola (72); Schwartz Paula (78); Goldstein Roza (82); Holzer Stefan (50); Ehrenfeld Alexandru (68); Schubert Ida (82). Vaslui: Herșcovici Simon (73); Goldstein Haim Iancu (66).

Doctor Milstein anunță cu nemărginită durere că inaugurarea monumentului funerar ridicat la mormîntul adorabilei sale soții

ROZICA MILSTEIN

va avea loc în ziua de duminică 10 iulie 1977, ora 13, la cimitirul din Șoseaua Giurgului.

Acei care au cunoscut-o sint rugați să participe.

FEDERAȚIA COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI (M) din R. S. România adresează sincere condoleanțe d-lui av. Arnold Schwefelberg, membru în Comitetul de conducere al F.C.E., la înțelegerea din viață a distinsei sale soții

BETTY SCHWEFELBERG

Alături de soțul ei, a făcut parte din grupul de oameni minunați care în anii războiului și ai dictaturii fasciste și primejduit libertatea și viața organizînd ajutorarea morală și materială a celor aflați în suferință.

Lică, fiu, Gidi, noră și copiii (Israel) anunță cu aceeași durere că la 28 iunie (Sivan) s-a împlinit un an de la pierderea mult iubitului lor

RAȚĂ DANIL
(Dorohoi)

Familia păstrează amintirea sufletului său bun și cinstit.

Cu aceeași nestîrbită durere pentru marea pierdere, Boris, soț, Mira și Ștefan, fiică și ginere, Samuel și Fina, fiu și noră (Israel), Alexandru, Danie și Orit, nepoți, anunță că în ziua de 1 iulie 1977 (15 Tamuz) se împlinesc 2 ani de la dispariția celei care a fost iubită soție, mamă și bunică

Profesoara GOLDA FIȘMAN

despre care în presa evreiască s-a scris că și-a dedicat viața culturii evreiești și casa ei a fost casă luminoasă la Iași.

Isidor Grünberg, tată, Sonia, soră și Mișu, cumnat, amintesc cu aceeași profundă durere că la 10 iulie a.c. se împlinesc 2 ani de la moartea tragică a aceleia care a fost

Avocat JEAN GRÜNBERG (GRIGORIU)

Un gînd pios pentru sufletul lui.

Dr. Dușa Haimovici, soție, anunță că la 16 iunie 1977 s-au împlinit 2 ani de la groaznicul accident care a curmat firul vieții soțului ei

Ing. JOSEPH HAIMOVICI
Iași

Ești mereu cu mine.

Ernestina, fiică, Haim Avram, ginere, Riki și Iulius Avram, Vaslui, Silvia și Izu Vaisman (Israel) nepoți, Paula și Sorinel, strănepoți, precum și familiile înrudite anunță cu aceeași durere că la 24 Tamuz se împlinesc 9 ani de la moartea mamei și bunicei

HECHI SURA NACHBERG
din Bucecea-Botoșani

și la 9 Av comemorarea morții tatălui și bunicului lor

IDEL NACHBERG

mort pe frontul de la Mărășești.

O SCRISOARE A D-LUI IOSIF ALMOGHI

Președintele Agenției Evreiești, d. Iosif Almoghi, care a vizitat de curind obștea noastră, a adresat Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen o scrisoare de mulțumire și apreciere deosebită. Între altele, serie : „M-am bucurat să vă cunosc mai îndeaproape, să cunosc aptitu-

dinile Dv., munca plină de abnegație și devotamentul deosebit cu care slujiți comunitatea evreiască.

Întilnirea mea cu evreii din România mi-a provocat o profundă emoție și m-am bucurat de această posibilitate ce am câpătat-o. Vă rog să le transmiteți cele mai bune urări.”

F. BRUNEA-FOX

La 12 iunie a.c. a încetat din viață la București ziaristul și scriitorul F. Brunea Fox. Născut în anul 1898 la Roman, a desfășurat o activitate ziaristică, publicistică și beletristică de peste o jumătate de veac, pusă în slujba democrației și progresului. Articolele și reportajele sale apărute în „Cuvîntul liber”, „Clopotul”, „Integral”, dar mai ales în „Adevărul” și „Dimineața” au făcut epocă și au creat un gen în publicistica românească. Paralel cu activitatea sa strălucitoare în presa românească, F., Brunea Fox a fost un colaborator constant al ziarelor și revistelor evreiești, începînd de la „Mîntuirea” și „Adam”, și pînă la „Revista cultului mozaic”. Semnificativ în această privință este amănuntul că ultimul articol al acestui maestru al publicisticii a apărut în revista noastră, în octombrie 1975. Mult regretatul dispărut a fost un membru

respectat și iubit al obștei noastre, ne lipsit de la manifestările ei.

Ceremonia înmormîntării a avut loc în ziua de 14 iunie la cîmîtîrul sefard, în prezența unui public numeros, alcătuit din personalități ale vieții publice și ale scrisului, prieteni și confrăți ai dispărutului. Printre cei veniți a-i aduce un ultim omagiu se afla Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen și ceilalți conducători ai Federației Comunităților Evreiești (M) din R. S. România și ai Comunității evreilor (M) din București.

Serviciul divin a fost oficiat de d. Șef rabin, asistat de prim-cantorii templului coral Aizic Jucovski și Wili Harnic, acompaniați de corul templului.

Eminența Sa a făcut un emoționant panegiric al dispărutului. În numele Uniunii Scriitorilor a vorbit d. Geo Bogza.

La mormîntul lui F. Brunea Fox Eminența Sa a rostit rugăciunea de Kadiș.

* *

Departate de casa răniță, de cărțile, tablourile și cîinele mult iubit, bravul bărbat a mai vegheat o vreme, pînă într-o ultimă noapte de sîmbătă.

În dimineața de duminică 12 iunie, la ora cînd apar ziarele, Brunea-Fox nu mai era. De presupus că toate rotativele au înțepenit, într-o clipă de tăcut omagiu. Peste București cernea o ploaie rece.

„Prinț al reportajului...”

Înainte de toate, însă, aventura unui frenetic al întrebării, al insolitului, adică.

Crease un nou gen, impunea un stil, acredita o conștiință, pentru că el însuși era altfel. Nelinistează, nemulțumire, neodîhna veneau din neasemuire... Harul luptei nu se hrănea doar din clocot vital, ci dintr-un exces de inteligență și caracter. A descoperit și revelat mai profund și mai durabil, pentru că el însuși avea nevoie de o altă adîncime și amploare a adevărului... Flacăra ființei sale patetice relansa lumii, cu o reînnoită vigoare și strălucire, marea întrebare asupra rostului vieții — care nu putea fi înțeleasă și schimbată înainte a fi cunoscută în proximitatea cea mai obscură.

Jurnalul de bord al exploratorului pătimas al societății românești propune secvențe de neuitat, prin care reporterul nu obosește a dovedi, din nou și din nou, că aleșii se află în popor, unde sînt și singurele auzii — suferința și sublimul — iar cărturarul nu are de ales decît adevărul, cîntecul și revolta a lor săi.

Smulgîndu-i realității măștile și geamătul, regăsindu-i concretețea, abruptă, incomodă, restituindu-i o halucinantă autenticitate, Brunea i-a restituit fabulosul... Poemul său vizionar este exact, veridic, surprinzător, ca viața însăși. Autorul pare uneori un Gulliver al cotidianului, respirînd prin mereu tinere cuvinte, gingașe și grandioase, precise și patetice, tandre și tăioase.

„Un mare profesor al presei”...

Pagina de ziar a început să pulseze pentru că intercepta dintr-o dată, printr-un suflăt vast și fierbinte, ritmul planetar al vieții umile și diurne; ziaristul acaparat de eveniment, chemat să-și regăsească ascendența în cronicarii Bibliei și ai bătrînei Moldove, trebuia să descopere, dincolo de banalitatea sau ineditul actualității, măreția și rizibilul existenței umane; adevărul rămînea singura credință; inspirația devenea obligație profesională.

Apariție fascinantă și paradoxală, Brunea a fost un suprarealist care a ales Ți-sul realității imediate, un poet spadasin, un patriarh polemic, cordial și glumeț, un boem boieros, un uriaș cu gînd rapid, dar cu plecăciune ceremonioasă și pasul leneș, un senior combativ și pribeag, un om simplu și rafinat, un ales.

Neglijent cu gloria, a fost încununat și prețuit printr-o admirație unanimă. Cîtor neobosit, și-a găsit, la rîndu-i, ca nimeni altul, cîțitori mulți, fideli, recunoscători. Iubind și slujind mai mult ca orice viața, a fost atins de fulgerul artei și

revendicat de prietenia marilor spirite. Iconoclast exploziv, se regăsea cu evlavie în codul înțelept al străbunilor...

Publicistica românească, presa progresistă și literatură au întîlnit în Brunea-Fox un iluminat scăpărilor, cavalier seducător al condeiului, militant ascuțit, lucid și tenace, om curajos, onest, generos. Vîrstele sale,, totdeauna la fel de tinere, au însemnat articole, ziare și reviste, poeme și monografii, traduceri și reportaje, apeluri, întrebări, somații, mărturii, din nou întrebări și dovezi și apeluri, în neistovita, strălucita metaforă a luptei.

...La împlinirea vîrstei de 75 ani, o vechie muncitoare tipografă îi adusese o pîine de casă, pregătita anume de mîinile ei bătrîne și trudite.

Numeroși prieteni ai blîndului uriaș Brunea n-ar ști să-i mulțumească altfel, în clipa despărțirii, decît pomenindu-i numele și cuvîntul, cu plecăciunea cuvenită pentru marea piine bună a vieții, cea de toate zilele și de marile zile ale marilor dăruiri.

R. C. M.

PREA FERICITUL JUSTIN, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Prea Fericitul Justin s-a născut la 5 martie 1910 în comuna Albești, județul Muscel (azi Argeș). După absolvirea liceului „Dinicu Goleșcu” din Cîmpulung-Muscel a fost bursier la seminarul teologic Negru Vodă. A urmat cursurile Facultății de teologie a Universității din Atena, apoi s-a specializat la Strassbourg. În anul 1937 a obținut titlul de *doctor în teologie* la Atena. Revenit în țară, a funcționat ca profesor de limba latină la seminarul Nifon din București, pînă în 1938, apoi ca profesor de studii Noului Testament la facultatea de teologie ortodoxă de pe lîngă Universitatea din Varșovia, pînă în anul 1939.

În 1940 e numit profesor la catedra de exegeză a Noului Testament, la facultatea de teologie din Suceava.

În 1946 e transferat la facultatea de teologie din București, pînă în anul 1956, cînd a fost numit preot la Catedrala Patriarhiei, în vederea ocupării scaunului vacant de la Mitropolia Ardealului din Sibiu.

La 10 ianuarie 1957 a fost ales Mitropolit al Moldovei și Sucevei.

În ziua de 12 iunie a.c. a fost ales de colegiul electoral bisericesc în funcția de arhiepiscop al Bucureștilor, mitropolit al Ungro-Vlahiei și patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

La 18 iunie, la Consiliul de Stat, a avut loc festivitatea înmînării Decretului Prezidențial prin care se recunoaște alegerea. La festivitate au participat domnii : Ștefan Voitec, Emil Bobu, Ion Dincă, Miu Dobrescu, Mihai Marinescu, viceprim-ministru al guvernului, Virgil Teodorescu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale, Eugen Jebeleanu, vicepreședinte al Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor. Decretul a fost înmînat de domnul Ștefan Voitec, vice-

președinte al Consiliului de Stat, care a adresat, în numele președintelui Republicii Socialiste România, felicitări cu ocazia investiturii.

În aceeași zi, președintele Republicii Socialiste România, domnul Nicolae Ceaușescu, a primit pe Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care a fost însoțit de membrii Sinodului permanent.

Ceremonia întronizării a avut loc în ziua de 19 iunie. Au participat reprezentanți ai autorităților de Stat, înalți ierarhi din țară și străinătate.

Curier „Cazul Aimé Pallière”

Cîțitorul nostru d. Ludovic Solomon din București ne-a adresat următoarea scrisoare în legătură cu articolul cu titlul de mai sus, apărut în nr. 391 al revistei noastre.

În revista din 15 mai a.c. am găsit un articol intitulat „Cazul Aimé Pallière”. Desigur că autorul s-a bazat pe o documentație serioasă. Revin totuși asupra acestui caz, care-mi este cunoscut, cu unele amănunte oarecum diferite de cele descrise în articolul amintit.

În anul 1922 am avut ocazia să vizitez în mai multe rânduri Școala Normală a Alianței Israelite Universale din Paris, rue D'Auteuil, 59. Directorul școlii era pe atunci dl. Navon. Școala avea o clădire cu clase de cursuri și una cu internatul școlii și era frecventată de elevi evrei din toate țările lumii, bursieri ai A.I.U.

În fundul curții, pe dreapta, se afla o clădire mai mică, ce adăpostea biblioteca A.I.U., sau a Consistoriului rabinic, nu mai îmi amintesc exact. Conducătorul acestei biblioteci era Aimé Pallière. Despre acesta mi s-au dat informații de către un coleg, care făcea parte din personalul didactic al școlii. Iată acea versiune.

Intr-o zi s-a prezentat la Marele rabin al Franței un preot catolic pe nume Pallière, care i-a spus că vrea să treacă la religia mozaică. Întrebat asupra motivelor, a spus că din cărțile și documentele studiate de mai mulți ani a ajuns la convingerea că religia mozaică este cea mai veridică și mai bună.

Marele rabin i-a spus că se va studia cazul și că i se va comunica rezultatul

cererii sale. După o documentare asupra acestui om, a fost convocat Consistoriul rabinic al Franței, la care a fost invitat dl. Pallière. În ședință i s-au pus mai multe întrebări asupra cunoștințelor sale în ale iudaismului, la care a dat răspunsuri excelente. A urmat o discuție cu scopul de a-l întoarce de la hotărîrea sa arătîndu-i-se că poporul evreu e supus de multe ori la persecuții și că n-ar avea nici un avantaj să se lepede de religia lui și să se facă evreu. La sfîrșit a fost întrebare dacă mai insistă asupra cererii sale. Dl. Pallière a răspuns că hotărîrea a luat-o după multă chibzuință și că roagă să-i fie admisă. I s-a dat — cum e cazul în asemenea cazuri — un răgaz de reflectare.

După 3 luni a fost din nou invitat în fața plenului Consistoriului și din nou a fost îndemnat să-și schimbe hotărîrea. Dar și de data aceasta a rămas ferm pe poziția sa.

În fine, la o a treia sesiune i s-a pus o ultimă chestiune în vedere și anume, că în nici un caz, cu toate cunoștințele sale în ale iudaismului nu va putea obține vreo funcție rabinică, fiindcă trecerea la iudaism nu trebuie să dea vreun avantaj material.

Afirmînd că acceptă și acest punct, i s-a aprobat, cu toate formele respective, să devină evreu.

Ulterior, a fost numit bibliotecarul bibliotecii de care am pomenit mai sus și unde l-am și găsit la epoca la care m-am referit. Mi s-a spus că era foarte bigot, puneia țefilin în fiecare zi și transforma-se biblioteca într-un fel de sinagogă.

Neobosit și plin de înțelegere față de durerea noastră dl. Simon Ludovic, deși pînă atunci un necunoscut pentru noi, ne-a arătat cea mai mișcătoare atenție. De asemenea alături de domnia sa și ceilalți membri ai obștei s-au aflat alături de noi în acest trist moment.

Țin pe această cale să mulțumesc încă odată d-lui și d-nei Simon Ludovic precum și celorlalți membri ai obștei evreiești din Aiud pentru gestul lor plin de omenie și solidaritate.”

Oameni minunați dintr-o comunitate mică

Dl. Ascher Petre din București ne-a adresat o scrisoare din care reproducem :

„Cu prilejul deceseului tatălui meu, în orașul Aiud am fost nevoit să apelez la serviciile comunității evreiești din localitate.

Am rămas profund impresionat de înțelegerea și omenia arătată de președintele acestei obști de numai 11 suflete, dl. Simon Ludovic. Datorită acestui om modest și soției sale, de o deosebită noblete sufletească, am reușit să înmormîntăm pe tatăl meu conform preceptelor iudaice.

Cărți, oameni, întrebări

LUMEA LUI ȘALOM ALEHEM

Naratorul se adresează mereu cuiva, uneori tuturor. Oralitatea stilului, confesiunea prezentată sub forma unui dialog presupus sau disimulat, corespunde unei imperioase nevoi de confruntare, confirmare, formă a solidarității, într-o lume amenințată, pentru care însuși tirgșorul patriarhal, pitoresc și atât de neliniștit, reprezintă un refugiu umil și totuși rivnit, unde concilierea idealului cu existența se produce printr-o accentuată ritualizare a cotidianului. Personaje, întrebări, sentimente și vanități și eșecuri se supun, în cele din urmă, oricât de diverse ar fi, unei schematizări, exprimând aceeași iluzie și aceeași năzuință a stabilității, pe care o invocă și dinamica mereu nerăbdătoare nevoie de comunicare și statornicia dogmatică a măcar citorva fixe repere de obiceiuri și credință. Autorul are în vedere ascultători inițiați, poate și participanți la pătani similare — oricum, membri ai comunității — invitați să se mire de niște întâmplări ale căror extraordinar se află dincolo de aparențele oricât de neobișnuite, în spațiile și în adâncul lor pentru a obține, apoi, din partea publicului avertizat și implicat, acreditarea verosimilității, justificare a unui mesaj încărcat de adevărul întrebărilor unui timp și unui loc și, astfel, valabil dincolo de timp și loc.

„Comedia” care se joacă la Lihuep, la Casrilifca și de atâtea — ori pe drumurile nenorocoase ale călătorilor unui răspuns iluzoriu ne obligă să meditam, de fiecare dată, și din nou, asupra „condiției umane”. Să privim, de pildă, doi adversari care luptă feroce pentru supremația unui oarecare tren periferic. „El — oacheș, gras, adânc din spate, cu o gîlmă pe ochiul stîng. Ea — roșcovană, stăfîdă, și ciupită de vîrsat. Amîndoi zdrențuroși, amîndoi cu ghețe cirpite, amîndoi cu una și aceeași negustorie: el un coș, ea un coș. El — cu chifle, ouă tari, apă minerală și portocale — ea cu chifle, ouă tari, apă minerală și portocale. Cîteodată, se întîmplă ca el să aibă în coș cornete cu vișine roșii, cîreșe negre și struguri verzi. Așa că o vezi și pe ea cu vișine roșii, cîreșe negre ori struguri verzi. Plictisit de ura cu care cei doi își vinează unul altuia pomana și clienții, un călător exasperat de va soma pe prăpădita gălăgioasă și urîtă să-și caute alt loc de negoț și cerșetorie. „Și el?” scîncește femeia. „Care el?” „Bărbatu-meu” răspunde firesc nenorocita. „Care bărbat?” „Bărbatu-meu de-al doilea”. „Care bărbat de-al doilea?” sar, uluiți, ceilalți pasageri. Da ce-ai crezut dumneavoastră? Că-i bărbatul meu dinții? „Dacă bărbatu-meu dinții, Dumnezeu să-l ierte, mi-ar trăi... ehei!” Dincolo de strategia umoristului care știe să pregătească, prin perplexitatea lectorului, hohotul de ris trist și încurcat, am putea citi în solidaritatea ostilității, — cel „de-al doilea” pact, înrăit, degradarea visului și a viștii aceluia ireversibil „ehei!” al începuturilor...

Nu este întîmplător că atîtea dintre pildele „hazului de necaz” pe care le oferă scrierul lui Șalom Alehem sînt relatate sau se desfașoară în trenuri ce poartă pe nenorocoșii tirgșului incoace și încolo. Lista pretendenților la fericire, unitată tot într-un tren de un peștor („intermediarii” sînt personajele preferate ale autorului...) convoacă figurația specifică oricărei tirg și tuturor. Sarcasmul, umorul și duișoșia se întîlnesc într-un antologic „recensămînt”: Tirgul Dubno: Leia fiica chibaburului reb Meier Corzie — de neam — mică de stat — păr roșu — vorbește franțuzește — poate să dea parole. Tirgul Haisin: Lipe Broș — cumnatul lui Ilic Koimen dă sfaturi la fabrica de zahăr a lui reb Zalman Radomișli — singurul la pînă — băiatul e frumos — ochi de bandit, dorește bani mulți. Tirgul Vinița: Haim Hecht — joacă la Bursă — umbli în faietoane — cîștigă mult — face zece mii. Tirgul Jitomir: bogătașul Șloime Zalman Tarapeike — două fete — frumuseți de mîna întîi — cea mică ciupită de vîrsat — piano, nemțește, franțuzește — vrea unul cu studii — nu-i neapărată nevoie de diplomă. Tirgul Iampol: Moise Nisel Kimbak — proaspăt îmbogățit — și nevasă — sa Beile Leia vor o partidă de le iese sufletul — cit dau cumetrii, dau ei de două ori pe atita — comision pentru peștori chiar în seara logodnei — osebit un dar pentru peștor din partea cuscrei.

Tirgul Casrilifca: mare bogătaș — un mare noroc — fiul lui Iosif Ișhac — tobă de carte — Turgheniev și Darwin — pisică blindă — caută orfană săracă — cit se poate de frumoasă — n-o să-l ia dracu dacă o să trimită bani pe tirgul cheltuieli — bun țambalagi — îi place să jopăie. Tirgul Niemerov: Smitik Bernhard Moisevici din adevărașii Smitik — despărțit — joacă preferans — e tare la autorități... Tirgul Radomișli: nepotul lui reb Naftale Radomișli — face parte din curtea rabinului din Sadagura — fabrică de zahăr — jumătate hasid, jumătate modern — perciuni scurți și caftan lung — cunoaște limbi străine și priceput în legile evreiești — are un unchi milionar — caută față frumoasă — de neam — două sute de mii — piano — bine franțuzește — perucă — să danseze — să aprindă luminări vineri seara. Tirgul Spoli — renumitul bogătaș Eli din Cernobl — locuiește la Lihuep — misit de zahăr și moși — e tovarăș cu renumitul bogătaș Belevska — are o singură fată — vrea luna de pe cer — să știe mai mult decît un doctor — ferit de recrutare — frumos ca Iosif din Egipt — deștept ca regele Solomon — să știe să cînte din toate instrumentele — familie fără pată — parale...

Trenul nu este doar un tren, iar tirgul poate fi chiar și... America. Relatările lui Berl Aizic „cel mai vestit mincinos din tirg” par exagerate doar localnicilor. De fapt, el raportează exact înfățișarea unei lumi care nu este altceva decît un tirg întors pe dos și ridicat pe cataligele zgîrie norilor. „Vrei să-ți deschizi o dugheană — pojmim o dugheană! Vrei să împingi un cărucior cu marfă de tot felul — împingi un cărucior... Poți să te întinzi de foame în mijlocul străzii, nimeni n-o să te supere. Ce ulițe largi! Ce case înalte... tocmai în nori și ceva mai sus chiar... Inchipuiește-ți că stau sus și mă uit jos... deodată, simt pe obrazul sting ceva rece și neted ca gheața. Adică nu ca gheața, ci ca o piftie tare, răcită și luncăoasă. Întorc încetîșor capul pe stînga, mă uit — luna!”

Șalom Alehem, umorist de geniu și nu tocmai umorist, scriitor de o cruzime a observației pe care nu o egalează decît reversul ei duios și înțelept este un realist paradoxal: tabloul viguros, colorat și alert se destramă sau se înalță, cînd nu te aștepti, într-o aură miraculoasă de poezie, nu o dată neagră. Creatorul mitologiei tirgului evreiesc se întîmplă adesea să proiecteze, precum Chagall, realitatea unui trecut pitoresc, sentimental și suferind în cerul furtunos dar limpede al lirismului neliniștit și magic, unde visul poate însemna tragic avertisment sau, nu o dată, golul...

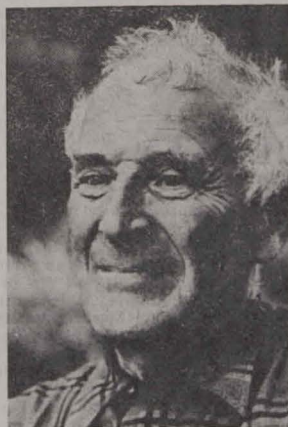
Cînd realitatea pare saturată de concret ea își pierde, parcă, brusc, materialitatea: în clipa cînd băiatul își confecționează, dintr-o pană de gîscă, cuțitașul visat, o ciudată înstrăinare îl separă de cei din jur. Pînă și părinții devin niște prezențe conjuncturale, indiferente. „Ce-i cu penele astea pe tine? m-a întebat tata, un om ros de boală, cu chipul galben și supt (s.n). „Ce-ți pasă ție că se joacă băiatul? i-a răspuns mama, o femeie scundă, cu testemea neagră pe cap” (s.n.). Între obșnuitul existenței și revelarea aceluia altceva se interlope un ecran dureros, care de pîrtează dintr-o dată și spulberă imediatul... Pentru că se pot oferi prea multe explicații asupra faptului că ciudata capră cumpărată de croitorul „fermecat” ba dă, ba nu dă lapte, întîmplarea rămîne inexplicabilă.

Printre-o magistrală tratare a unei teme intens frecventată de literatura umorului — tema „norocului” neașteptat — Șalom Alehem va demonstra în „Șaptezeci și cinci de mii” o asemenea vertiginosă, simultană concentrare și destrămarea a realității cu efecte artistice de mare altitudine.

Iar Menahem Mendel, un Don Quijote care — întreprinzător, sugubă — nu mai este doar „cavalerul tristei figuri” și care, de data asta, luptă în crezător în „marile combinații” pentru cucerirea cotidianului terestru și viu, declanșează, prin acel păgubitor simț suplimentar al irealului, subminarea subtilă și continuă a realității...

M. NOAH

Chagall sau visul etern al copilăriei

La 90 de ani pe care îi împlinește la 7 iulie 1977, Marc Chagall aparține, prin opera sa, întregii umanități. Pinzele, frescele și vitraliile sale pot fi admirate în multe centre; ele înfrumusețază lăcașuri de cultură și temple, înobilează muzee și expoziții, sînt reproduse în albume. Exegeza operei sale ocupă numeroase tomuri. Unul din cei mai de seamă artiști ai epocii noastre rămîne același în evocarea universului mirific al copilăriei. O copilărie petrecută pe ulița evreiască din Vitebsk, în ambianța tradiției și folclorului.

Contactul lui Chagall cu spiritualitatea evreiască a fost temeinic, de timpuriu. „Cele văzute în timpul copilăriei, într-o familie evreiască sărmană și numeroasă și le amintesc necontenit” — aveau să scrie despre el biograful. În 1910, cînd a sosit la Paris pentru a începe una dintre cele mai strălucite cariere artistice, Chagall era bogat în amintiri și impresii artistice din ghetoul lui de la Vitebsk. Ne-o spune el însuși, în cartea autobiografică „Viața mea”, pe care a ilustrat-o cu scene din viața tirgului. O lume de vis, închisă între zidurile altei lumi adesea dușmănoase, familii nevoiașе trăind între numeroase spaime și o unică speranță ce renăște strălucitoare atunci cînd luminările sărbătorilor se aprindeau la ferestre. Oameni simpli, purtînd vestimentele tradiționale, mesele sărace, dar pline de lumina Șabatului — acestea le-a purtat pictorul în suflet, neîntrerupt, în toată activitatea sa.

Chagall a împrumutat de la alții fără să renunțe la ceea ce îi este esențial. Este ceea ce povestește el însuși, relevîndu-i geneza operei în vremea cînd hoinărea pe străzile orașului natal și se ruga: „Doamne, tu care te ascunzi în nori și în spatele casei cizmarului, fă ca sufletul meu să se dezvăluie, suflet îndurerat de copil gingav; revelează-mi calea. Nu vreau să fiu ca toți ceilalți; vreau să văd o lume nouă. Ca răspuns, orașul pare să ia o înfățișare necunoscută: toți locuitorii pornesc să umbre deasupra pămîntului, își părăsesc locurile obișnuite. Personajele familiare se instalează pe acoperișuri și se odihnesc acolo...” Dar aceste personaje nu fug de realitatea dură. Zborul lor năstrușnic pe acoperișuri explică o stare de spirit pe care o recunoaștem, mai ales, în esența umorului tradițional grefat pe fondul suferințelor milenare. Este, cum observa René Schwob, o evocare a profetilor „cu amestecul lor de violență și farmec” într-o viziune care este comună lui Șalom Alehem și lui Charlie Chaplin. Aceștia sînt, dealtfel, cei doi artiști de care s-a simțit legat prin admirație. Opera lui Șalom Alehem îi este, desigur, cunoscută temeinic. În hainele lor largi, cu gesturi ce vor parcă să umple spațiul din jur, cu privirile scînteind de vioiciune, eroii lui Șalom Alehem sînt, în viziunea lui Chagall, oameni cărora umilința nu le-a putut lua nimic din mîndria și generozitatea lor. Tevie este un personaj pe care autorul l-a văzut în culorile și formele lui Chagall. Transpunerea într-un muzical a poveștii lui Tevie lăptarul a primit, dealtfel, titlul chagallian „Vioristul pe acoperiș”. O pictură în ulei, datînd din 1921, intitulată „Muzica”, imaginează violonistul în ținuta străveche cîntînd pe acoperișuri, deasupra străzilor și a lumii, împrumutînd tuturor din melancolia și înțelepciunea sa. Relația cu arta pantomimei lui Charlie Chaplin se află în spontaneitatea cu care ambii evocă lumea copilăriei, cu puritate și speranță. Ca și Chaplin, Chagall este complet și

natural, plasîndu-se cu siguranță în lumea poeziei. Ca și Chaplin el crede în posibilitatea înțelegerii între oameni, fără deosebire. Cu această convingere a pictat vitraliile Catedralei din Metz și cele ale sinagogii Centrului medical din Ierusalim, inspirate din istoria celor 12 semînții ale lui Israel. La invitația lui André Malraux a pictat plafonul Operei din Paris.

În 1931 a întreprins prima călătorie în ținuturile biblice și a început ilustrarea celei mai vechi cărți. Doi ani mai tîrziu, naștii lui ard pinzele la Mannheim, într-o odioasă sarabandă. Dar artitul își urmează calea sa, continuă să lucreze.

La Chagall viața și opera formează un tot, ele se explică una pe alta. „Eu — spunea pictorul în convorbirea cu Georges Charbonnier — îmi proiectez în afară propria mea dramă. Dacă aș spune că le văd tragice sau vesele, aș afirma un lucru fals; ar însemna că fac realism. Vedeti un copac, dar puteți picta un pește, un măgar, un candelabru, însă numai cu peștele va semăna copacul”. Aceasta explică metoda și arta de a percepe realitatea, proprie marelui pictor. În „Viața mea” există însă și un fragment, adesea citat, esențial pentru înțelegerea întregii sale opere. Chagall evocă, astfel, un moment al copilăriei: „Sînt singur în rîu. Mă scald. Abia dacă tulbur apa. Împrejur, orașul liniștit. Cerul lăptos, albastru-negru și puțin mai albastru la stînga, iar din înalt strălucește o fericire celestă. Deodată, pe malul opus, de sub acoperișul sinagogii, se înalță un fum. Ca și cum s-ar auzi strigătele suliurilor arzînde ale Thorei și ale altarului... Totul se agită: oamenii, caii, mobilele. Strigăte, chemări, rostogoliri. Mai dragă, mai emoționantă, mi-a devenit casa natală. Alerg spre ea, s-o văd și să-i spun adio... Tata, eu, ve-

pictură de Chagall

cîinii sărim să stingem focul... Spre seară mă sui pe acoperiș, să contemplu mai bine orașul mistuit de foc...” Și Chagall își încheie cartea: „Aceste pagini au același sens ca și o suprafață pictată. Dacă ar exista vreo ascunzătoare în tablourile mele, aș putea să le strecor... Sau poate s-ar lipi de spatele unuia din personajele mele...”

În preajma împlinirii vîrstei de 90 de ani, Chagall a fost decorat de președintele Franței cu Marea cruce a Legiunii de onoare. În același timp, la muzeul Chagall din Nisa se pregătește vernisajul unei noi expoziții. Pinzele au fost pictate în ultimii ani, multe fiind absolut inedite. Printre ele, „Copilul risipitor”, cea mai recentă operă a acestui patriarh al artelor care continuă să-și dăruiască lumii copilăria.

C. ISAC

Tatăl nostru FAIBIȘ MOISE din Piatra Neamț împlinește 70 ani. Copiii săi Ana, Carol și Iolanda îi doresc mulți ani, sănătate și bucurie.

Pe neumblatele cărări...

Din vremurile vechi călători evrei sînt amintiți în cronici a fi străbătut ținuturi depărtate.

Printre călătorii timpurii se numără Petahia din Regensburg și Benjamin din Tudela, care au trăit în vremea dintre cruciadele a doua și a treia. Primul a vizitat Tăra sfîntă și Babilonia și a lăsat unele descrieri ale locurilor văzute iar al doilea a rămas în istoria călătoriilor ca un explorator încercat. Originar din regatul Navarrei, el a plecat prin sudul Franței, Italia și imperiul bizantin spre Orientul Apropiat și Mijlociu. La înapoiere a vizitat Africa de nord și Sicilia, relatînd despre evreii aflați acolo. În peregrinările ulterioare la Capua și Napoli, Benjamin găsește comunități mici, formate îndeobște din meseriași (în special boiangii). O comunitate mai mare (2 000 de suflete) a găsit la Teba, în Grecia; și aici meseria principală era boiangeria; îndemînarea vopsitorilor evrei din Teba era cunoscută în întregul imperiu bizantin. Mai înlînește evrei la Pera, în Turcia. Călătorește spre Cipru, apoi pe coastele Ciliciei și în cele din urmă ajunge la Ierusalim. În Antiohia și Tir, evreii se îndeletniceau cu sticlăria, produsele lor avînd pretutindeni cel mai bun renume. O importantă comunitate a găsit la Bagdad, 40 000 de suflete, cu 28 de sinagogi. Șeful lor, exilarhul, era autoritatea supremă pentru evreii din întreg califatul. Către 1171, Benjamin s-a întors în Spania.

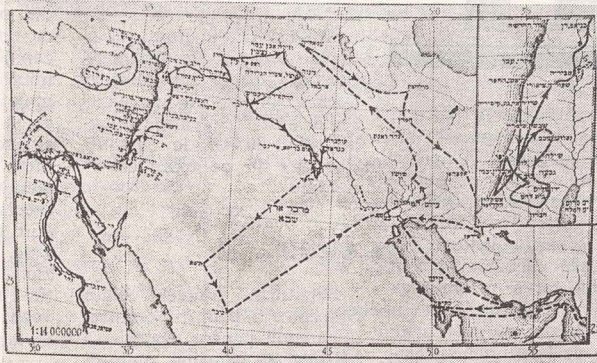
Trei secole mai tîrziu, în epoca marilor descoperiri portugheze și spaniole, se înmulțesc numărul călătorilor evrei. Este pomenit un anume Jucef Fakin, din Barcelona, care a navigat pe mările lumii. Președintele academiei nautice portugheze a fost numit la un moment dat evreul Mestre Jaime din Malorca, întemeietorul cartografiei moderne. Evreii portughezi au contribuit la îmbunătățirea astrolabului și la găsirea unui procedeu de observare a înălțimii soarelui peste orizont. Această descoperire a fost hotărîtoare pentru viitoarele expediții geografice. Cînd regele Ioan al Portugaliei a vrut să profite de planurile pe care i le predase Columb și să întreprindă pe cont propriu călătoria spre India, a trimis emisari în Etiopia, unde i-a însoțit un comerciant evreu. La moartea unuia din trimiși, acest emisar a plecat la Lisabona și a raportat regelui amănunte asupra călătoriei. Un alt evreu a transmis regelui, la Lisabona, informația despre drumul spre India pe la sudul Africii. Între timp Bartolomeu Diez descoperise Capul Bunei Speranțe.

Cristofor Columb (care, după unele versiuni, era el însuși de origine evrească) se afla în relații de amicitie cu medicul regal Josef Vecinho și cu coreligionarii învățați din Lisabona. Vecinho i-a dăruit traducerea întocmită de el a tablei astronomice a lui Abraham Zacuto, care deținea catedra de astronomie la universitatea din Salamanca. Această tabelă, pe care Columb a purtat-o cu sine în toate călătoriile, i-a adus servicii neprețuite. Mulțumită ei, el și marinarii săi și-au putut salva viața: abia părăsise coasta Veragua și, brusc, s-a dezlănțuit un uragan. S-a întors pe tîrm, unde a-borigenii îi manifestau o puternică ostilitate. Columb a recurs la un truc; cu ajutorul tablei i-a fost posibil să prevadă eclipsa de lună din 29 februarie 1504. El a chemat căpetenia localnicilor și i-a făcut cunoscut că Dumnezeuul spaniolilor, supărat că indigenii refuză să furnizeze alimente echipajului, va acoperi lumina lunii și, în plus, va aduce mari nenorociri populației. Cînd se produse eclipsa, băștinășii se aruncară la picioarele navigatorului și îi promisă hrană din belșug, cu condiția de a conjura forțele ostile. Nu începe îndoială că Zacuto, care îl cunoscuse pe Columb la Salamanca, l-a făcut atent asupra unor scrieri interesante și i-a comunicat propria sa teorie despre furtunile din ținuturile echinoctiale, deosebit de importantă pentru navigație. Unul din cei dintîi sprijinitori ai lui Columb, care i-a pus la dispoziție fonduri proprii, a fost Isaak Abrabanel. Iar cînd cauza lui Columb părea pierdută, au intervenit pentru el mai multe personalități, printre care Luiz de Santagel, Gabriel Sanchez și Alonso de la Caballerie, toți de origine evrească.

Printre însoțitorii lui Columb se găseau mai mulți evrei: Luiz de Tirres, tălmăci, Alonso de la Calle, Rodrigo Sanchez, meșterul corăbier Gabriel Sanchez și chirurgul Marca. Marinarul care a zărit primul țărmul Americii era un maran.

Alt vestit navigator, Vasco da Gama, s-a sfătuit și el cu Zacuto. Tot el pove-

Hartă de epocă înfățișînd itinerarul călătoriei lui Benjamin de Tudela.

tește că în decembrie 1498, pe cînd staționa în apropiere de Goa, s-a apropiat de corabia sa, în numele stăpînitorului ținutului, un evreu originar din Polonia (după alții din Granada). Prizonier în Goa, el a devenit ulterior, amiral. A plecat apoi cu Vasco da Gama la Lisabona — acesta este vestitul „cîrmaci evreu” Gaspar de las Indias. În anul 1500, el îl însoțește pe Pedro Alvarez Cabral în India. Regele i-a conferit rangul de cavaler la curtea sa.

După perioada marilor descoperiri geografice din secolul al XV-lea, mai apar izolat însemnați călători evrei, cum au fost David Reubeni, cercetătorul Texeira, medicul Tobias Cohen. Secolul al XIV-lea va cunoaște o nouă înflorire a explorărilor geografice. William Gifford Palgrave, de origine evreu, a fost unul din primii europeni care a vizitat în cursul secolului al XIX-lea, Arabia interioară și de răsărit. Tot în Orient, în căutarea celor zece triburi, călătorește Josef Wolf, fiu al unui rabin din Württemberg. În vederea culegerii de materiale, semitologul parizian Joseph Halévy întreprinde cercetări prin aceleași ținuturi. El a căutat drumul parcurs pe vremuri de Aelius Gallus, cuceritorul roman. Halévy a copiat numeroase inscripții, a descoperit ruinele reședinței de odinioară a regelui himiar Dhu Nuvas, care a domnit în acele locuri cu un secol înaintea lui Mahomed. De asemenea, a descoperit ruinele des menționatului oraș istoric al Mineilor

OPERA

La University College Opera din Londra a fost reprezentată recent opera „Saul și David” a compozitorului danez Karl Nielsen. Lucrarea a fost reprezentată pentru prima oară la Copenhaga, în 1902. Subiectul, spunea autorul, m-a obsedat timp îndelungat. Puternica personalitate a eroilor, — David, Saul, Ionatan, profetul Samuel — m-a preocupat într-atît încît nu mă puteam ocupa de altceva pînă cînd n-am terminat lucrarea. Prietenia dintre David și Ionatan, relațiile dintre regii Saul și David au inspirat și pe alți cunoscuți compozitori. În 1921 a fost prezentată opera „Regele David” a compozitorului Honneger. La rîndul său Darius Milhaud a scris și el o operă cu același titlu, prezentată în 1954 la Ierusalim și în anul următor la Scala din Milano.

Dealtfel, nu numai David ci și alte personaje biblice au constituit surse de inspirație pentru opere remarcabile: Adam și Eva, Cain și Abel, Noe și fiicele sale, Moșe și Aharon, Ruth, Esther, Debora și Iael, Samson și Dalila.

— Iathil. La întoarcere a găsit urmele fostului palat al reginei din Saba. Un vestit explorator a fost Eduard Glaser, erudit arheolog. El a adus din Orient mulaje după inscripții vechi.

Unul din călătorii evrei din acest secol, Hermann Burchardt, savant de seamă, a scris jurnale despre călătoriile sale, a făcut fotografii, a copiat inscripții. Burchardt a murit de tînr, în una din călătoriile sale. La sfîrșitul secolului a devenit vestit cercetătorul D. H. Müller, în cadrul unei misiuni în insula Sokotra, în cununată de rezultate remarcabile, îndeosebi în domeniul lingvisticii și al folclorului.

Călătorii în Africa au mai întreprins și Louis Gustav Binger, precum și arheologul Nathan David, ambii evrei. De asemenea, Nathaniel Isaacs a explorat și a descris Africa de est, iar spre sfîrșitul secolului, căpitanul Edmund Foa, care și-a pierdut viața traversînd Africa de sud. Un rol important în cadrul expediției în jurul lumii, cunoscută sub denumirea de Novara, l-a jucat medicul Eduard Schwarz, inventatorul unui instrument antropometric.

Șirul exploratorilor evrei ne conduce și în regiunile gheturilor eterne ale nordului. Încă din secolul al XVI-lea, pe corăbiile îndrăznețelor exploratori ai Extremului nord se găsesc și evrei. Astfel, astronomul și matematicianul Israel Lyons face parte din expediția engleză la Polul Nord din 1773, ca însoțitor al căpitanului Philips. Emil Besels, evreu din Heidelberg, medic și zoolog a făcut studii în zona arctică cu privire la influența curentului Golfstrom asupra Spitzbergului. În 1871 a luat parte și la expediția lui Hall, la Polul Nord.

Cercetătorul Isak Hayes a luat parte la trei expediții în Groenlanda. Medicul și zoologul expediției Peary la Polul Nord, a fost dr. Kepe iar pregătirile tehnice au fost făcute de Siegfried Marcus.

Angelo Heilprin a luat parte la călătoriile, bogate în rezultate, ale lui Cook și Peary. Heilprin era profesor de paleontologie și geologie la Filadelfia și președintele societății geografice locale. El a fost însărcinat cu facerea cercetărilor științifice la locul cutremurului de pămînt din Martinica. Tot el a echipat și condus expediția de salvare a lui Peary în Groenlanda. Inițiativa lui s-a soldat cu eliberarea din gheții a taberei lui Peary și aducerea tuturor participanților în patrie. Cu ocazia morții lui Heilprin, Peary a scris că acestui erudit, mai mult decît oricui altuia, trebuie să i se poarte recunoștință pentru lucrările arctice din ultimii 50 de ani. Să adăugăm la seria numelor cercetătorilor Polului Nord pe acela al ilustrului explorator, savant și umanist Fritjof Nansen, nepot al evreului Nathansen.

Itinerariile exploratorilor evrei duc nu numai spre sud și spre nord, ci și către Extremul Orient. La numele lui Poljakov, Oppenheim (Mesopotamia), Merzbacher (Asia centrală) se adaugă acela al doctorului Aurel Stein, originar din Ungaria, ale cărui descoperiri arheologice în Turkestan au fost considerate tot atît de importante ca și cele de geografie fizică ale marelui explorator Sven Hedin. Descoperirile lui Stein au condus la ipoteza unei vechi culturi în Tarimbecken, în care s-au amestecat elemente indiene, chineze și grecești. Din cea de-a doua expediție, el a adus 8 000 de documente și manuscrise în 12 limbi. La întoarcere, cu picioarele degerate, a fost transportat prin trecătoarele înalte de 4 000 de metri ale Casgarului.

Un episod de acum o sută de ani

În ziua de 14 noiembrie 1878, orele 3 după amiază, armata română sub conducerea generalului Angelescu, și-a făcut intrarea triumfală în orașul Tulcea, ca urmare a războiului de independență. În modul acesta se încheia ultimul capitol al războiului de acum 100 de ani, război la care tinăra armată română a adus o contribuție hotărîtoare, acoperindu-se de glorie la Plevna, Grivița și Smirdan.

În cinstea acestui eveniment istoric s-a înălțat la Tulcea, după cîțiva ani, monumentul Independenței, monument ce a fost distrus în timpul primului război mondial și restaurat în luna mai, anul acesta.

Primirea armatei române la Tulcea s-a făcut cu un fast deosebit. Între alte pregătiri, s-au ridicat și trei arcuri de triumf. Primul a fost ridicat de locuitorii români, al doilea de comunitatea greacă, iar al treilea de comunitatea evreiască.

Populația de atunci a orașului Tulcea, era compusă din numeroase naționalități (pe lîngă români, trăiau și bulgari, turci, ruși, greci, armeni, evrei etc.) fiecare din ele cu bisericile și comunitățile lor. Populația evreiască din Tulcea număra circa 2 000 de suflete. Printre aceștia — după amănute surse — o parte erau descendenți ai unor sectari sabațiști, fugiți acum circa 200 de ani, din sudul Rusiei țariste și convertiți la religia mozaică. În virtutea legii de organizare a Dobrogei acești evrei, foști cetățeni otomani, au devenit cetățeni români cu depline drepturi civile și politice.

Dar să ne întoarcem la parada militară din 1878. După cuvîntările ce s-au ținut și oficierea slujbei religioase, generalul Angelescu a primit defilarea trupelor în fața imobilului de pe strada Babadag. Acest imobil era pe atunci proprietatea lui Avram Ellman, președintele comunității evreiești din Tulcea. Era o clădire mare, cu etaj, și a existat pînă în luna aprilie anul acesta, cînd a fost demolată în cadrul sistematizării orașului.

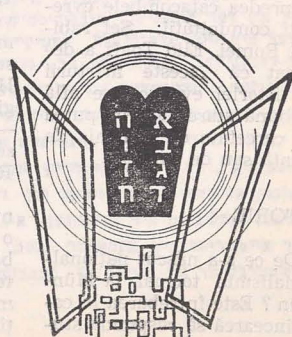
Despre acest Ellman, care a fost și bunicul după mamă al compozitorului Ludovic Feldman, se povestea de către locuitorii bătrîni ai orașului Tulcea lucruri destul de interesante.

Astfel în iarna anului 1878/1879, din cauza înzăpezirilor și a înghețului Dunării, neexistînd încă nici telegraf și nici cale ferată a fost imposibilă orice legătură cu București. Din această cauză, generalul Angelescu neputînd primi fonduri de la București, nu putea aproviziona armata și nici plăti soldele ofițerilor și soldaților. S-a prezentat primarului orașului, Teodorof, și i-a solicitat cu titlu de împrumut o sumă mare de bani, necesară spre a face față problemelor ce i se puneau. Primarul l-a refuzat. Afînd de acest refuz al primarului, Ellman s-a prezentat în audiență la general și în numele comunității evreiești din Tulcea i-a oferit suma de bani de care avea nevoie. Vădit emoționat, generalul i-a mulțumit și a vrut să-i elibereze o chitanță. La care Ellman i-ar fi răspuns: „D-le general nu este nevoie, cuvîntul d-tale îmi este de ajuns”.

Afîndu-se la București de această frumoasă comportare, Ellman a fost lăudat și i s-a acordat una din cele mai mari decorații de atunci și anume Steaua României. Faptul este menționat și în actul de deces al lui Ellman, înregistrat în scriptele orașului Tulcea sub nr. 167/1896.

Cînd după aceea domnitorul Carol a vizitat orașul Tulcea, el a fost găzduit în casa lui Ellman s-a plimbat în oraș și împrejurimi cu trăsura acestuia. Din balconul casei lui Ellman a primit și defilarea trupelor garnizoanei din Tulcea.

B. FAIBLATT

stiri

MONUMENTE

Sub denumirea „Rashi Association” s-a înființat de curind la New York o organizație care are drept scop studiarea și întreținerea monumentelor istorice de cult evreiesc din Europa. În mod simbolic s-a adoptat ca efigie vechea sinagogă din Worms, în care a predat pe vremuri Rași. „Rashi Association” a și întreprins unele acțiuni; în colaborare cu cercurile comunitare din R.F.G., s-au cercetat și înregistrat monumente de cult la Worms și în alte localități din landurile Hessen și Renania-Palatinat. Se întreprind cercetări în același sens și la Veneția.

DISERTAȚIE

„Conceptul de pace în religia mozaică” — a fost titlul disertației susținută de directorul Institutului *Albert Einstein* din Panama. Prezentată la Universitatea catolică Santa Maria, disertația a atras un auditoriu numeros printre care corpul didactic al universității, nuntul apostolic, precum și alte personalități ale vieții culturale și religioase. Ziarele panameze au publicat relatări detaliate privind reuniunea de la Universitatea catolică.

RESTAURARE

Newton Mearn's Synagogue, una din cele mai vechi sinagogi din Scoția, grav avariata de un incendiu produs în urmă cu peste trei ani a fost restaurată. Lăcașului de rugăciune i s-au adăugat o serie de anexe destinate activității culturale a congregației. La ceremonia de inaugurare au luat parte reprezentanți ai autorității locale și ai altor culte.

CATACOMBE

Catacombele care au servit în primele secole ale erei actuale drept cimitire populației evreiești, vor fi predicate comunității evreilor din Roma. În baza concordatului dintre Vatican și autoritățile italiene, catacombele sînt puse sub jurisdicția Sfintului Scaun. Acesta a hotărât să predea catacombele evreiești comunității. Șeful rabinului Romei, Elio Toaff a declarat că „aceste mărturii ale istoriei evreilor, se află în bună stare și vor putea fi cercetate de oameni de știință sau de turiști.

ISTORIE

De ce s-a născut național-socialismul tocmai la München? Este întrebarea la care încearcă să răspundă stu-

diul „Învățămintele politiciii hitleriste și societatea müncheneneză 1919—1922” apărut în „Caietele istorice”, publicație trimestrială a Institutului de istorie contemporană din Bavaria. Autorul demonstrează că nazismul a găsit aici teren prielnic ca urmare a spiritului șovin care caracteriza cercurile suspuse de la München. Deși, în esență, faptele sînt cunoscute, sistematizarea și prezentarea documentelor reprezintă un sprijin pentru cei care studiază epoca.

UNIUNE

În prezența președintelui Federației mondiale sefarde a avut loc la Valence Conferința comunităților sefarde din Franța. Au participat 100 de delegați din toate regiunile țării. Cu acest prilej s-a hotărît constituirea unei Uniuni a comunităților sefarde din Franța și s-au adoptat statutele noului organism.

UMOR

185 de povestiri umoristice și vorbe de spirit formează conținutul unei culegeri consacrate umorului hasidic. Autorul, rabinul Șmuel Avior Hachohen, a urmărit să scoată în evidență una din laturile mai puțin cunoscute ale bogatei moșteniri hasidice. Cartea, apărută recent la Tel Aviv, este ilustrată de pictorul Mané-Katz.

IDIȘ

Anul acesta se împlinesc o sută de ani de la apariția în România a cotidianului „Idișer Telegraf”, primul cotidian idiș din lume. Editura „Kriterion” va marca acest eveniment prin publicarea unei monografii a presei idiș din țara noastră. Autorul Vladimir Tamburu, trece în revistă publicațiile care au jalonat drumul de la „Korot Haitim”, apărut în 1855 pînă la „Revista culturală mozaică”.

Programul editorial pe anul în curs cuprinde și alte apariții din domeniul literaturii idiș. În curind se va afla în librării volumul de versuri și proză „În satul vecin” de Herț Rifkin. Vor mai apărea un volum de schițe și nuvele semnate de H. Goldenstein și o antologie — „Scrieri bucareștine” — care va grupa lucrări ale scriitorilor de limbă idiș din România.

Manger figurează în planul editurii „Kriterion” cu o culegere de poezii în limba idiș și cu romanul „Cartea raiului” în versiune românească. Traducerea aparține lui Iosif H. Andronic.

ORT

La Bombay a fost inaugurată o școală de meserii a organizației ORT. Sînt în curs de amenajare o școală în Iran și alta la Roma. Școlile de meserii ale organizației ORT, care va împlini în curind 100 de ani de existență, sînt frecventate de aproape 80 000 de cursanți din țări de pe toate continentele.

PREMIU

Scriitorul francez Alain Spireaux a primit premiul „Scarron” pentru cartea sa „Hitler, te cheamă mama”. Același autor a fost distins în trecut cu premiul „Fraternității” pentru volumul „Jeanne d'Arc și copilul eвреu”.

Poeta și prozatoarea Hilde Domin a fost distinsă cu premiul „Reiner Maria-Rilke” pe anul 1976. Juriul din

Zürich a publicat biografia laureatei subliniind că, născută în 1912, Hilde Domin a fost nevoită să trăiască și să lucreze în emigrație o lungă perioadă, ca urmare a discriminărilor rasiale. În urmă cu cinci ani, Hildei Domin i-a fost decernată placheta Heinrich Heine.

SUCCES

Ultima ediție a catalogului cărților cu tematică evreiască apărute în S.U.A. — „Jewish Catalogue” — s-a bucurat de o largă cerere din partea publicului. După cum anunță revista „Jewish Spectator” din New York, cele peste 250 000 de exemplare s-au epuizat repede. Revista citată consideră aceasta drept o dovadă a interesului crescînd pentru cartea evreiască. În acest sens se aduce și un alt argument: „The people's Almanach”, care cuprinde informații privind viața cultural-socială a evreilor precum și material beletristic a înregistrat anul acesta un tiraj record.

CONCURS

Un tînr în vîrstă de 17 ani din Londra este cîștigătorul concursului de cantori organizat de Talmud Tora din Manchester. Locul doi a fost ocupat de un tînr de 15 ani din Dublin. Cei doi premianți au fost invitați să prezinte un concert religios la Consiliul pentru educația ebraică.

PLACA

Oficiul praghez pentru monumentele istorice a fixat pe zidurile vechii sinagogi din oraș o placă de bronz cu următorul text (în limba cehă): „Sinagoga Veche-nouă se numără printre primele clădiri gotice din Praga și printre cele mai vechi sinagogi gotice care s-au ridicat în Europa. A fost construită în ultimul deceniu al secolului XIII. Frontoanele sînt din secolul XIV. Anexele, dintr-o epocă mai tîrzie, Portalul cu ornamentația fin datată este cel mai vechi portal arhitectonic care a rămas în Praga”.

CURS

Universitatea Mac Master din Hamilton (localitate canadiană situată în apropiere de Toronto) a inaugurat un curs de limba și literatura idiș. Se amintește, cu acest prilej, că și universitatea din Toronto a înființat un asemenea curs anul trecut.

CONCERT

De o deosebită apreciere se bucură corul feminin evreiesc înființat în urmă cu doi ani la Londra. Repertoriul este compus din cîntece religioase, folclorice și compoziții pe teme religioase. Recent, acest cor a organizat o întîlnire cu grupul Asociației culturale japoneze Makuya. Corul londonez a cîntat Psalmul 23 în limba japoneză. Membrii grupului Makuya au executat, drept răspuns, același psalm în limba ebraică. (Makuya este o asociație a prietenilor Bibliei și limbii ebraice).

ALEGERE

Comunitatea din Budapesta a ales recent ca președinte pe d. Imre Haber. În vîrstă de 65 de ani, noul președinte este de orientare ortodoxă. D-sa s-a pronunțat pentru o strînsă colaborare cu rabinatul și cu alte comunități. La ceremonia de instalare au participat reprezentanți ai altor culte și ai autorităților.

PROTEST

Federația asociațiilor de foști luptători antifasciști a adresat autorităților din Saxonia de jos (R.F.G.) un protest împotriva reuniunilor organizate în acest land de foști membri ai diviziei de blindate S.S. „Socotim că este o sfidare scandaluoasă ca la numai cîțiva kilometri depărtare de fostul lagăr de concentrare Bergen-Belsen, în care au fost exterminați zeci de mii de oameni, victime ale S.S.-ului, să se poată desfășura asemenea reuniuni” — se spune în acest protest. Uniunea comunităților din landul Saxonia de jos și comunitatea din Hannover, în acord cu Consiliul central al evreilor din R.F.G., au adresat un protest similar.

CONFERINȚA

Din inițiativa Consiliului central al evreilor din Germania occidentală s-a desfășurat la Würzburg o conferință consacrată problemelor de viitor ale comunităților din R.F.G. S-a avut în vedere, în mod special, necesitatea de a se ajuta comunitățile mici în rezolvarea problemelor legate de desfășurarea vieții religioase și activității culturale.

JUBILEU

Societatea „Ebraica”, una din cele mai cunoscute instituții ale comunității argentinene, și-a sărbătorit recent cea de a 50-a aniversare. Printre realizările cele mai importante ale societății se citează biblioteca. Numărînd cîteva mii de volume ea conține exemplare rare ale unor lucrări în limbile ebraică, idiș și spaniolă.

CONSTRUCȚIE

În centrul New Yorkului, în apropiere de cunoscutul Lincoln Center, este în curs de finisare clădirea cu șapte etaje a noului centru cultural evreiesc. Vor fi reunite aici o seamă de instituții culturale și artistice dispersate. Printre acestea se menționează școala ebraică de artă muzicală și coregrafie, Fundația Tarbut, cinci școli religioase patronate de Lincoln Square Synagogue. Recent, primarul orașului New York a conferit o diplomă de merit d-lui Abraham Goodman, care a adus o contribuție substanțială la construirea acestui centru.

HAGADA

Una din cele mai rare ediții ale Hagadei de Pesah este cea din Alger, tipărită în urmă cu peste 120 de ani. Se pare că din ediția originală n-a mai rămas decît un singur exemplar. Cartea a fost tipărită în tipografia fraților Cohen-Solal din Alger; literele au fost gravate de rabinul Haim Zeev Askenazi. Rabinul plecase din Ierusalim spre a vizita comunitățile din Africa de Nord. Dornic să răspundească cultura, eruditul rabin a desfășurat o intensă activitate editorială în țările vizitate. El a colaborat cu tipografiile, gravind pentru ei litere ebraice.

La Ierusalim s-a retipărit recent o ediție restrînsă a Hagadei din Alger, respectîndu-se caracterul literelor gravate de rabinul Askenazi în urmă cu peste un veac. Cartea cuprinde comentarii în limbile ebraică și arabă.

ידיעות

(א קאפיטל געשיכטע)

(סוף אויף זייט 9)

הפחיתות

[illegible]

מכתב יו"ר הסוכנות היהודית

מר יוסף אלסוגי, יו"ר הסוכנות היהודית, שלח לרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן בליט"א מכתב, אחרי ביקורו ברומניה, בו הוא כותב: "שמחתי להסיר מקרוב את כשרונותיך ועבודתך המסורה בקרב הקהלה היהודית אותה הנד משרת בנאמנות מרובה. מניסתי עם יהדות רומניה גרמה לי להתרגשות מרובה ושמחתי על ההזדמנות שנפלה בחלקי. אנא מסור פריסת שלומי העמוקה. מר אלסוגי כסיים בברכות ליהודי הקהלות בהם ביקר במשך שהותו ברומניה.

נתיבי חסידות איזביצ'אראדווין

לכף זכות

לימוד - זכות על כל פרט ופרט מ ישראל ועל כלל ישראל כולו מיסודות החיסידות הוא. כלל זה נובע מאהבת ישראל, אהבה שלפי משנת החסידות אינה תלויה בשום דבר. אהבה זו, שהיא ללא שיוך, או כפי שהחסידות אומרת, שאין אף שיעור אמת באדם שאינה מודבקת באהבת ישראל - אהבה זו, מהיותה ללא סייג וללא גבול, פורצת את שורת מדת הדיו, ואינה רואה לא און ביעקב הפרט, ולא עמל בישראל הכלל. לפיכך רק מי שכל רמ"ה אבריו וסמ"ה גידיו אוהבים אהבת ישראל מסוגל ללמד זכות על ישראל להכריע את שורת הדיו והטות כלפי חסד.

בהא חסידות איזביצ'אראדווין ומוסיפה וי מסבירה, שיש ללמד זכות לא רק על מי ש נכשל בשוגג שלא מרצונו אלא אף על מי שאינו שלם בהליכותיו מתוך כוונה תחילה, ויוצר מלמדים זכות על בועט במקום ובחורתי מתוך כוונה זדון, להכעיס, כשהוא יודע את רבונן ומתכוון למרוח בו - אומרת איזביצ'אראדווין:

כל חסא וכל פגם בין ביהודי מישדאל ובין בכלל ישראל נעשים ע"י אבריהם והיגיון החיצוניים של האדם. מטייל הפגיעה של החסא הוא ב" חיצוניותו של האדם בלבד ולא בפנימיותו של האדם. מישדאל, בנושג שטותהו היא, המני מיות, ונשטל, החלק האלקי ממעל ש אדם, אינה מקבלת טומאה לעולם על ידי חסא ועוון הנעשים על ידי סרטורי עבירה הנשמעים ה- עיניים, הידיים, הרגליים, שיוצר הרע דוחסם לכך.

לפיכך גם על עבירה במיד מועילה תשובה, שיהיה ועוון "רוח", על המוריד נבלם. השונג אינו יודע כלל בישגתו, אולם גם המוריד פוגם מלבד ולא מלגו.

מכאן לימוד הזכות, ברז של אדם שיוצר הרע מניע מיד ויכיר לו לאדם. "אתה הוא יוצרם ואתה יוצרם יצרים", ברם, חוכו של אדם, העושה אותו לאדם, הוא, הנשמה שנתת בו, ותאי בשרתה עומדת לעולם, ומכיון שהיא לא נפגעה ולא נפגמה - מה אנוש כי תזכרנו לזרע!

אלא טענא אחת קיימת כלפי האדם, והיא: אכן הקב"ה ברא את האדם באברים החיצוניים, ונתן בו את יצ" הרע המפגה את "החיצוניים" של האדם לידי חסא. ברם, הקב"ה שכבר יצר הרע, ברא לו תוה תבלין לתקחת כח היצר,

יהדות על רגל אחת

"בכיה לדורות"

ביטוי עממי לשגנה היסטורי שנעשה ללא תקנה, מקור הביטוי בתלמוד בבלי (תענית ט"א-ט"ב), המספר על הלילה שהעם ככה בו במדבר, לאחר שהמרגלים הוציא דביע על הארץ. לילה זה היה ליל תשעה באב. אמר הקב"ה: אתם בכיתם בכיה של חינו, ואני קובע לכם בכיה לדורות.

"בל תשחית"

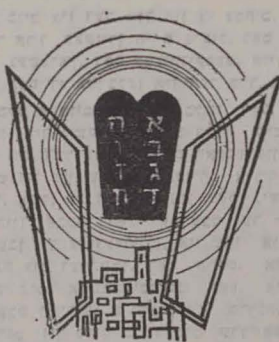
איסור הלכתי להשחית דברים שבהם צורך או הנאה לאדם, כגון: קיצוץ אילנות, מאכל,

מאת חכמי רומניה וגאוניה ז"ל

יוסף ועיבר הרב יצחק מאיר מאירילוס

דורש לפרקים

"דרך ישרה שיבור לו האדם" (אבות פרק ב' משנה א'). יש להסביר בהקדם הכתוב (קהלת ו-כ) "כי אדם אין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא". במסגרת הראשון, "אשר יעשה טוב" הוא מיותר, כי התואר "צדיק" הוא רק למי שעושה טוב, ויותר נכון היה לו היה כתוב, "כי אין צדיק אשר לא יחטא" אולם כוונה הכתוב היא כי גם בהטוב שעושה הר צדיק ישנו חטא, היינו כי מעורב בעבודתו פניות וביחוד הפניות מרובה באותן המצוות שיש בהם חוכן להתפאר, צדקה, גמילת חסדים וכדומה, עלול הוא העושה מצווה כזו להרבות בה פסולת, בזה שהוא מ- תפאר. וזה שמדגיש באן ותפארת לו מן האדם נחוק שיבור באמת דרך ישרה, אולם צריך והירות שיעשנה בלתי לד' לבדו.

"הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה: דע מה למעלה ממך, עין רואה" (אבות פרק ב' משנה א). ונתא מדגיש, "הסתכל" ולא "ראה", לפי שהמלה הסתכל משמעה הסתכלות עיונית במחשבה שלכית (עין) במגן אברהם, שלחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ה ס"ק כ' שמחלק בין ראייה ובין הסתכלות) בכדי שלא יבוא לידי עבירה. ויש לשלב בזה מאמרים במסכת קידושין (דף מ"ז-ב) לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חיוב וחציו זכאי. עשה מצוה אחת אסוריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת או לו שזכריע את עצמו לכף חובה שנאמר (קהלת ט"ח), "והואט אחד יאבד טובה הבה", חציו חסא חציו שחטא א.ד. ממנו טובות הרבה.

ונקדים עוד מאמר חסידני וז"ל (מדרש שיר השירים פרשה ח' באצט אה א') "דברש לך לצבי, מה צבי זה בשעה שישן עינו אחת פתוחה ועינו אחת קצוץ: כך בשעה שישדאל עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא מבית א- ליהם בשעה שישן זה הוא דמתי" (תהילים לד-טז) "עני ד' אל צדיקים", ובשעה שאין עושים רצון הקדוש ברוך הוא מבית א- ליהם בשעה שישן (תהילים לג-ח), "הנה עין ד' אל יראיו". ודיקו המפרשים, אם אין עושים רצונו של הקדוש ברוך הוא איך שייך לומר עליהם, "יראיו" אבל עם מאמרים ממסכת קידושין שהזכרנו מתוך באם כל אחד רואה את עצמו חציו זכאי ומאליו שייך שפיר ל- פרוטא יאם, דעל כל פנים מחצה זכונת יש בהם, רק צדיקים אינם נקראים עד שיהיו בהם רוב זכיות. וזה שכוון רבינו לעודד ולהלהיב את לבות בני ישראל לעבודת השם ובל יחשוב כי קשה לילך בדרך הישרה, שתורתינו דורשת ממנו, מדגיש בדבריו ואמר: הסתכל היינו בעין שכלי ובמחשבות עיוניות בשגשג דברים, דע מה למעלה ממך, "עין רואה", רוצה לומר, הכל תלוי ברצון טוב ואז לא יקשה וכמאמר ה' כתוב (דברים ל-יד), "הי קרוב אליך הדבר מאוד בפניך ובלבדך לעשותו". אל תחזיק עצמך לצדיק ואכזר לו כל העולם כולו אוהבים לך שצדיק אתה (במסכת נדה דף ל"ב-ב) ומה- לוי תדין בנפשו של הקדוש ברוך הוא, "אינו מגיח עליך אלא בעין אחת, כמדריגת, אינם עושין רצונו של קדוש". ומכל מקום אין ל- תחזיק עצמך למעלה גמור כי יש במסכת נדה מסכים, שהם בבינין כרעש אבל לא רעש ממש, כי דרך זה יכול רק להזיק כמו שמצינו (במסכת הניגה דף טז) שאחר התיישב ואמר, "הואיל ונדהתי מעולם חסא אזי אבא ואהנה מעולם הנה", יצא אחר לתרבות רע, אבל ל- תחזיק את עצמו שהוא נחשב כרעש וכצדיק, חציו וחציו, כמאמר ד"ל זה הוא בודאי הדרך

הנכון וכל זה מוגלם במה שאומר, "וכל מעשיו בספר נחבשים" רצונו לומר, הזכיות והעונות דהיינו מחצה על מחצה, כן תחזיק עצמך וכן תחשוב.

"הוא היה אומר, כל שררה הבריות נוחה הימנה רוח הקדוש נוחה הימנה" (אבות פרק ג' משנה י'). הושווה לזה (במסכת יומא דף טו-א), פלוני שלמד תורה כמה ימים דרכיו, כמה מתקנים מעשיו, עליו הכתוב אוצר (י-ט) שפיה מט-ג), "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאנו". ובסנהדרין (דף פח-ב) נדעת הבריות נוחה הימנה" יא דין רצונו בזה שמתחשבים עם דעת הבריות. והרבי ר' יונתן בספרו יערת דבש מפרש לזה במביע התנא בריות יען שלפי לשון התלמוד בריה הוא דבר חשוב (חולין צו) בריה שאני (יומא ע"ב) והכוונה בזה שאנו מתחשבים עם דעתן של אנשי תורה, אנשים מצוינים לא עם דעתן של עמי הארץ וזה יהיה העיקר לרכוש א"י הבתם ולא להחניף להעמי הארץ, כי אהבתם וסנאיתם לא מעלה ולא מוריד, והזהירו חסידני וז"ל על זה במסכת תלמוד (דף קה-ב) ב- חור חורף והוא רב שארבים אותו בני עירו לא מכוס שיש בו מעלות ביותר אלא משום שאינו מוכח אולם בעניני שמימים (תמלקט: עצור במילים מי יכול מלהביא כאן מה שמפרש חב"י ר' יצחק משולם לייפער, יליד באיא מארע, מהשיבה בדעש ואחר כך היה האב"ד דאראבאן, נעדר ערב פסח בגלות טראנסניס-טריע במאגילעוו, דיוק מה זה שמדגיש הש"ס במילי שמאי (ענינים שמיים) הלא היה דא במשול לא מוכח אותם? והירוק, כי באית מוכח אותם לדרכס של רבנים אך במקום ל- הביא ראיא לדבריו במעלי התלמוד מביא ראיא מסופרי: זמות העולם וסומעיו מלאים נחת, הביטו וראו רב מודרני אינה מכלה ימיו רק בתלמוד ופוסקים, בקי הוא בספרי חיצוניים. וזה שמדגיש הש"ס דלא מוכח להו, מוכח אותם אבל לא במילי דא שמיים.

וודאית שאין הכוונה על מי שהוא גבר בדחן ומעורב בין הבריות ועם לצים הוא יליץ יודע לשמר רעים ואהובים, מאי ש כזה אינה מדבר התנא, כי איך אפשר לחשוב שמאיש כזה רוח המקום נוחה, וודאית שאי אפשר לומר כי מי שאינו כן אין רוח המקום נוחה הימנה, אלא הכוונה הנאמנת היא: הנה האדם מצווה מהבורא יתברך שמו על שני סוגי מצוות, מצוות שבין אדם למקום ובהם ענינים עשין ולאווין, מצוות שבין אדם לחבירו, מוזהו לאווין, חילול שבת, מאללות אסירות וכיוצא בהן. סוג השני, מצוות שבין אדם לחבירו, גם בהם עשין ולאווין, עשין, והאבת ללעך כמור, וחי אחיק, עבר, פתוחה תפתח את ירך: לאווין, גולה, גניבת, אונס ורגילות וכיוצא בהן. ואמר כל שררה הבריות נוחה הימנה ירצה בזה שלא גנב ולא גול מעולם לשום אדם ולא ידבר לשון הרע ולא הלך רכיל בעמיו וכיוצא בהן, עבירות אשר בינו לבין הבריות, אז וודאית שגם רוח המקום נוחה הימנה. כלומר בעשותו המצוות דנוגעים למקום גם המה אהובים ורביבים ל- נגיו תיבדך שמו. אבל מי שאין רוח הבריות נוחה הימנו שפיו נגאולו בדם רעהו, שהוא בעל לשון הרע, הולך רכיל, אפילו מתעטף עצמו בטלית שכולה תחלת ועומד בבית שכול ספרים ומזוזות ומתפלל כל היום כולו אין רוח ומקום נוחה הימנו.

"כל שררה הבריות נוחה הימנו". בעל ה- מאמר הוא רבי חנינא בן דוסא ומה מותאם היא מאמרו לדרכו בהמים עליו אמר חסידני וז"ל (מסכת ברכות יז-ב), "בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת, כל העולם כולו ניווין בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בק חריון מערב שבת לערב שבת. לפי שו- נוח כל אחד ואחד צריך לדאוג בעד הכלל. וזהו שמדגיש, "כל שררה הבריות נוחה הימנו" כי אצלו זה היא העיקר ונבריינו זה יש לפשו מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים קיט) נחלתי עדתי קיוט תורתך ושכרתי הנחלתי "לעולם" כי אני איני מִכֶּשֶׁש שילום שרע על מצוותי ששון לבי המה באם העולם נהנים מהם ואין אני חפץ לשום טובה אחרת.